

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1976

İÇİNDEKİLER : ~~~~~

- Anadolu Kilimi . . . . . Mehmet ÖNDER
 Çukurova'da Nazar ve Nazardan Korunma Pratikleri . . Müyesser TOSUNBAŞ
 Kerkük Evleri'nin Özellikleri . . . . . Çoban BEŞİRLİ
 «Ethnologie Française» Fransa Budunbilim Dergisi . . Türker ACAROĞLU
 Bir Karşılık: Ali Ağa'dan Oransay Bey'e . . . . . Cahit ÖZTELLİ
 Kan Alma ve Gövdeden Kan Çıkarma Yoluyla Tedavi . . C. Cahit GÜZELBEY
 Çengelköy Aya Pantelelmön Ayazması Dr. Ayşe DEMİRHAN - Dt. Ö. ÖNCEL
 Kitaplar Arasında: «Kul Hîmmet Üstadım» . . . . . Hikmet DİZDAROĞLU
 Adana Köylerinden Bilmeceler . . . . . M. Sabri KOZ
 Özgün (Orijinal) Kültür . . . . . Dr. Ali Rıza BALAMAN
 «Güzel Ahmet Masalı» Üzerine . . . . . Dr. Mehmet TUĞRUL
 14. İznik Üzüm Bayramı ve Festivali . . . . . İhsan HİNÇER
 Halkevleri Merkezi Halk Oyunları Grubu İsviçre'de . . . . Osman NAHYA
 Kaybettiğimiz Bir Halk Şairi: Bardızlı Nihani . . . . . Mehmet GÖKALP

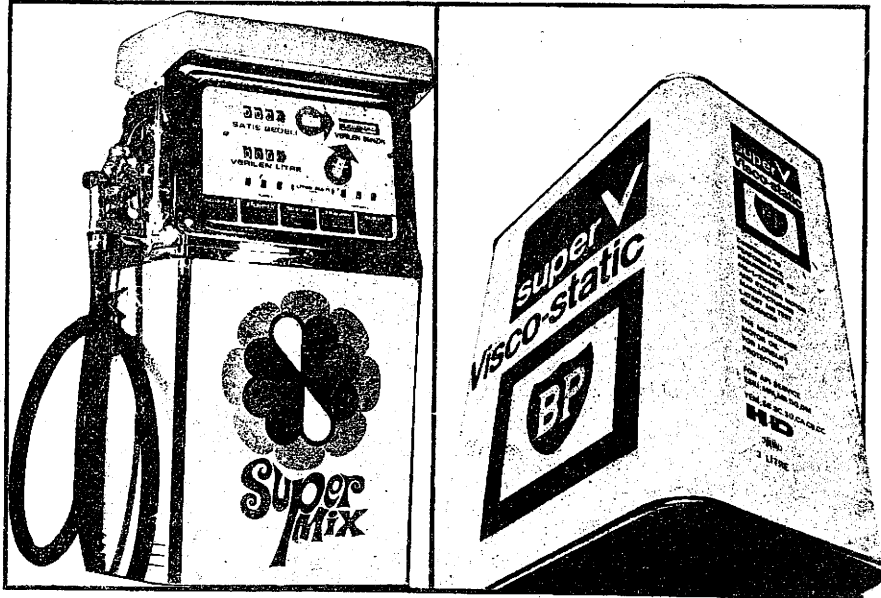
DERGİMİZİN BAYİLERİ — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 328

KURUŞ: 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

BP SUPER MIX VE BP SUPER V

motorunuza
güç kazandırır

(Basın Organizasyon 76.294/110)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1976

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

- Anadolu Kilimi . . . . . Mehmet ÖNDER
Çukurova'da Nazar ve Nazardan Korunma Pratikleri . . . Müyesser TOSUNBAŞ
Kerkük Evleri'nin Özellikleri . . . . . Çoban BEŞİRLİ
«Ethnologie Française» Fransa Budunbilim Dergisi . . . Türker ACAROĞLU
Bir Karşılık: Ali Ağa'dan Oransay Bey'e . . . . . Cahit ÖZTELLİ
Kan Alma ve Gövdeden Kan Çıkarma Yoluyla Tedavi . . C. Cahit GÜZELBEY
Çengelköy Aya Panteleimön Ayazması Dr. Ayşe DEMİRHAN - Dt. Ö. ÖNCEL
Kitaplar Arasında: «Kul Himmet Üstadım» . . . . . Hikmet DİZDAROĞLU
Adana Köylerinden Bilmeceler . . . . . M. Sabri KOZ
Özgün (Orjinal) Kültür . . . . . Dr. Ali Rıza BALAMAN
«Güzel Ahmet Masalı» Üzerine . . . . . Dr. Mehmet TUĞRUL
14. İznik Üzüm Bayramı ve Festivali . . . . . İhsan HİNÇER
Halkevleri Merkezi Halk Oyunları Grubu İsviçre'de . . . . . Osman NAHYA
Kaybettiğimiz Bir Halk Şairi: Bardazlı Nihanî . . . . . Mehmet GÖKALP

DERGİMİZİN BAYİLERİ — BİZE GELEN KİTAPLAR

~~~~~

SAYI: 328

KURUŞ: 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

DERGİMİZ 28 YAŞINA BASTI

Dergimiz, evvelki ay çıkmış bulunan 325 No.lu Ağustos 1976 tarihli sayısıyla 28 yaşına ve 17. cildine basmış bulunmaktadır.

Evvelki ay tamamlanan 16. cildimiz (307 - 324. sayılarımızı kapsayan) ve özel cilt kapaklarımız hazırlanmıştır. Ayrıca tükenen 56, 67, 81, 90 ve 92. sayılarımızın ikinci baskıları yapılmıştır. Bu suretle bazı okuyucularımızın koleksiyonlarındaki eksikler tamamlanmış olmaktadır.

Bu arada 1 - 16. ciltlerimiz de hazırlanmıştır. 1 - 12. ciltlerimiz ikinci baskı giderleri dolayısıyla 100'er liradan, 13 - 16. ciltlerimiz de 75'er liradan satışa çıkarılmıştır. Cilt kapaklarımız ise 15 liradır.

Okuyucu ve abonelerimize duyururuz.

T.F.A.

damlıya damlıya göl olur

TÜRKİYE
İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 111)

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

(Basın : 60102 — 112)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

7805

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HINÇER

No. 328

KASIM 1976

YIL : 28 — CİLT : 17

ANADOLU KILIMI

Gözlerinin rengini,
Kilimlerde aradım
(Bir mani'den)

Yazan : Mehmet ÖNDER

Yazı nedir, diye sorarsanız, size „düşünceyi, sözü, çizgiye dökmektir, diyebiliriz. Her yazı bir düşünceyi anlatır, bir sözü gerektirir.

Yıllar yılı okumamış, okutulmamış Anadolu insanı, yazıdan yoksun olunca, düşüncelerini kendine özgü şekillerle, renklerle dile getirmeye çalışmış, bu şekilleri, renkleri, halısına, kilimine, yağlığına, çorabına işlemiştir.

Genç kız köyünde - kentinde, gözünü açıp, çevresinde pervâne gibi dolaşan yağız delikanlıları gördü mü içine bir ateş düşer, çalışır - çabalar, çeyizini hazırlar. Ya tezgâha oturur, halı-kilim dokur, ya gergefinin başına geçer, nakış nakış uçkur - çevre işler. Ortasında havuz, çiçekli bir bahçede, gaga gagaya vermiş iki kuş resmi işlerse, buna «kara sevda» adını verir. Karşılıklı iki çengel işlerse, bu : (Al beni, yoksam alırlar, alırla kaparlar beni..) demektir. Anadolu, konuşur da konuşur, içini döker, el işlerinde, nakışlarda, çizgilerde..

Yalnız nakışlar, çizgiler konuşmaz, renkler konuşur Anadolu'da..

Yavuklusuna sarı bir mendil gönderen kızın sevdası yeğindir, sararıp solmadadır. Yeşil, murat'tır, aşkta karşılık bekler, mavi umut'tur, beyaz mutluluk.. Siyah, üzüntüyü, pembe bozuntuyu dile getirir. (Al giyenin gönlü dolu, mor giyenin çoktur malı..) derler.

Anadolu kadını, tezgâhının ya da, gergefinin başına geçti mi, tam bir okur - yazardır. Bir ki-

tap dokur, onu o dilden anlayan okur. Dokuduğu peşkindir, yağlıktır, halıdır, kilimdir.

Hele, Anadolu'da kilim demek, renk demek, renge susamışlık demek.

Göz alabildiğine bozlaşan Anadolu'da, yeşile, kırmızıya, maviye, turunca özlem çeken insanlar, susuzluklarını kilimlere döktükleri, arı duru renklerle gidermeye çalışırlar. Ağaçtan yeşil, gökten mavi, çiçekten kırmızı isteyen, bu isteklerini kilimlerde simgeleyen Anadolu insanları.. Bu yüzden kilimler Anadolu'da bir renk sofrasıdır. Alı al, moru mor, akı karası, sarısı durusu, nesi var, nesi yoksa cömertçe sofraya getirir, evini, çadırını, bir bayram şenliği, bir düğün alayı gibi renklerle donatır.

Anadolu kilimlerinde, çizgiler sert, renkler hırçındır. Çok soğuk dondurucu bir kıştan sonra, baharı görmeden, kavurucu bir sıcaklığı yaşayan sert iklimlerin, çetin kuruluşun, taşın, kayanın, çatlamış toprakların, bükümeyen, yumuşamayan insanların sert çizgileri gibi..

Anadolu kilimleri, doğaya karışmış, doğanın çocuğu Anadolu kadınının alın yazısıdır, çilesidir.

Anadolu kilimlerinde renkler ve desenler, geliş güzel seçilmez. Her yörenin kendine özgü bir kilimi vardır. Renkler ve desenler, bir gelecek zincirinde yüzyıllara ulaşır. Her çizginin dili ayındır, anlamı başka.. Kuş, horoz resimleri, eski Türk totemlerinin izlerini taşır. Yıldız biç-

mindeki uğur ve bereket simgeleri, sağlık ve mutluluk tılsımı yılan ve ejder kıvrımları, zencereklere, cennet çiçekleri, tarak, tırmık, ibrik gibi nazarlıklar, kısacası, Anadolu'nun tüm insanları, mânevî dünyası, en küçük ayrıntıları ve göz alıcı renkleriyle kilimlerde yüze güler.

Kilim, Anadolu'nun çadırından sedirine, çuvalından heybesine yaygındır. Çorap olur ayağa giyilir, kuşak olur bele sarılır. Kız, çeyizindeki kilimiyle övünür, delikanlı, kilimlerde sevgilisinin hayalini görür. Kilim, Anadolu'da gönül dolusu türküdür.

Anadolu'da kilim demek, özlemi, inancı, sevgiyi, ilmik - ilmik, renk - renk dokumak demek. Kilimlerin dilinden anlıyanlar, onu kitap gibi okur, dokuyanın ne demek istediğini anlarlar.

Birgün bir yürük beyi, çadırının önüne atılmış bir kilimi görünce yüreği sızlar. Adamlarına: — Tiz bu kilimi dokuyan kızın babasını bulup getirin.. emrini verir. Adamlar, araya - sora, kilimi dokuyan kıızı bulurlar. Bu, komşu obada yaşayan fakir bir kızcağızdır. Babasını bulur, Beyin çadırına getirirler. Bey, kızın babasına:

— Senin bir kızın var öyle mi? der. Adam:

— Evet bir kızım var, cevabını verir. Bey:

— Anladığıma göre, sen kızını, istemediği birisiyle evlendirmek istiyorsun. Kızın gönlü başkasında..

Adam önce şaşırır, Bey bunları nereden biliyor, diye.. Sonra dili çözülür:

— Doğrudur, Beyim. Ben fakir bir adamım.

Kızımı, malî mülkü olan zengin birisi ister. Ben de söz verdim. Kızım, fakir bir delikanlıya gönül vermiş.. İyi ama siz bunları nereden biliyorsunuz?

Bey, yerdeki kilimi gösterir:

— Bunu kızın mı dokudu?

— Evet..

— İşte onun dilinden.. Sana at, deve vereceğim. Git, kızını sevdiği o delikanlıyla evlendir.

Ha, kızına şunu da söyle.. Kilimi iyi dokumuş. Yalnız yeşili kırmızıya az vursun. Az kalsın, yarılacaktım..

İşte böyle.. Kilim, onun dilinden anlıyanlar için yerine göre bir dilekçe, bir mektup olur.

Anadolu kilimlerinde renkler, oldum olası, çeşitli bitkilerin köklerinden, yapraklarından, ya da tohumlarından çıkarılır. Örneğin, kırmızı renk kızılçam kabuğundan, sarı, safran ve sütleşen bitkisinden, kahverengi, mazi, meşe ve ceviz yaprağından, yeşil nane, siyah renk sumaktan kaynaklanarak çıkarılır. Önceleri, köy ve kasabaların yanbaşıda (Boyalık) denen bir yerde, bu bitkiler yetiştirilir, boyaların tümü buradan elde edilirdi. Bugün de bir çok yerlerde boyalıklara rastlanır.

Kilim Anadolu'nun yalnız yaygısı değil, türkülerinde, manilerinde söz atkısıdır. Renk renk kilimler üzerine oturulur, karşılıklı maniler atılır. Bu manilerden bir kaç örnek verelim:

Bülbülüm şaki beni,

Mektubum oku beni.

Aşkına oldum yumak,

Kilimde doku beni.

Şu sevdadan bayıldım,

Seni gördüm ayrıldım.

Geçtiğin yollara ben,

Kilim oldum, yayıldım.

Dolaştım adım adım,

Dört bucağı taradım.

Gözlerinin rengini,

Kilimlerde aradım.

Yârinin hayalini, gözünün rengini kilimlerde arayan Anadolu'nun kilim sevgisi, gerçekten hayranlık vericidir. Bu ilkel değil, geçmişin derinliklerinden günümüze değin sözüle gelen olgun bir zevkin, katkısız, saf bir sanat anlayışının ifadesidir.

Anadolu'da kilim demek, hayata renk vermek ve doğaya hâkim olmak demektir..

Çukurova'dan Gelenekler :

ÇUKUROVA'DA NAZARDAN KORUNMA PRATİKLERİ

Yazan : Müyesser TOSUNBAŞ

Arapça bakış anlamına gelen nazar kelimesini sosyal seviyesi ne olursa olsun, hemen bütün toplumlarda varyantlar halinde görmekteyiz. Nazar değdi, göze geldi, kem göz deyimleri günlük yaşantımızda sık sık kullandığımız sözlerdir.

Nazar nedir? Bütün bu deyimlerle neyi anlatmak isteriz?

Prof. Pertev Naili Boratav'ın Türk Folkloru adlı kitabında nazar; «Kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç, ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana, ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesidir.»

Çok sağlıklı bir bebeğin aniden hastalanması, iyi anlaşan iki arkadaşın arasının açılması, işleri iyi olan birinin işlerinin bozulması, iyi süt veren bir ineğin sütünün kesilmesi, hastalanması, halk arasında hep «nazara geldi» deyimleriyle açıklanır.

Nazarla açıklanan olaylar o denli çoktur ki... Tarla, bağ ve bahçedeki ürünün birdenbire bozulması, yeni alınan bir aracın kazaya uğraması, bir evde çıkan yangın v.s. gibi, olayların nedenleri başka başka olsa da yöre halkı arasında bütün bunların ilk anda nazarla olduğuna inanılır.

Çukurova'da (Mersin, Tarsus, Adana) (1), özellikle mavi gözlü kişilerin nazarının daha çok değdiği inancı yaygındır. Çok uzaktan bakıp, bir hayvanı çatlatan, bir avizeyi düşüren veya insanı hasta eden kişilerin olduğu söylenir.

Nazar kıskançlık duygularıyla gelebileceği gibi, bazen kişinin çok yakınlarının sevgi ve hayranlık duygularından da gelebilir.

Örneğin küçük çocuklara en çok annesinin nazarının değeceğine inanılır. Çocukları severken özellikle maşallah denmesine de dikkat edilir.

Bu inançlar bu gün olduğu gibi tarihi devirlerde de mevcuttur. Toplumdan topluma, coğrafi bölgelere göre değişen varyantlar meydana getirmiştir.

Antakya arkeoloji müzesinde M.S. 2. y. yıla tarihlenen kem göz mozayığı bunun güzel bir kanıtıdır.

Çukurova'da nazarla ilgili pratikleri iki grupta toplayabiliriz.

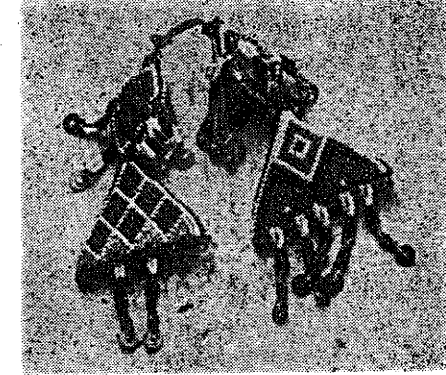
1 — Nazar değmeden önce korunma amacıyla yapılanlar.

A) Canlılar üzerine yapılanlar.

B) Cansız varlıklar üzerine yapılanlar.

A) Nazar değmeden önce canlı varlıklar üzerine, koruma amacıyla yapılan pratikler:

a) Küçük çocuklara takılan nazar boncukları, maşallahlar, muskalar onları nazardan korur.

İçine şap koymak için özel olarak boncukla işlenmiş nazarlık..

mak amacıyla yapılan işlemlerdir.

b) Kapı tahtasından alınan bir kaç kıymık, üzerlik, soğan ve sarmısak kabuğu, kurt tırnağı hepsi bir beze sarılarak elbisenin bir yerine iliştilir.

c) Küçük bir şişeye konulan cıva üstte taşınır. Eğer cıvayı taşıyan kişi göze gelirse, şişe kendiliğinden patlayarak, cıva dağılır.

d) Şap (seğre), bir bez ya da muşambaya sarılarak üstte taşınır. Eğer nazar değecek olursa şap parçalanarak kişiyi nazardan korur. Kötü niyetli gözlerin şapı erittiğine inanılır.

e) Kurt dişi ve deniz hayvanlarının kabukları elbiseye iliştilir.

f) Deve tüyü üstte taşınır.

g) Karşısındakine hayranlık duyan kişi, ona nazarı değmesin diye kendi üzerinden kopardığı bir ipliği karşısındakinin üzerine kor ya da kalçasını kaşır.

h) Görkemli bir insana nazar değmemesi için kulağının arkasına kara sürülür.

Yıllık aboneliği : 36

altı aylık aboneliği : 18

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

3 5, 8 2, DM 12

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fillen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :

YÖRÜK MATBAASI

İstanbul

B) Cansız varlıklar üzerine yapılan pratikler :

a) Evlerde kapılara mekik, at nalı, gök boncuk, küçük çocuk ayakkabısı, üzerlik, kara kaplumbağasının yavrusu, tesbih çalısının çatal kısmı, leylek ayağı, nazar boncuğu asılır.

b) Tarla, bağ ve bahçelere öküz başı, gök boncuk, köpek kafası, ve at nalı asılır.

c) Arabalara; üzerlik, göz resmi, maşallah yazıları, küçük ayakkabı, nazar boncuğu ve nal asılır.

2 — Nazar değdikten sonra kötü durumları yada hastalığı sağıltmak amacıyla yapılanlar;

a) Kurşun dökmek : Göze gelen kişi kurşun döken ocağa götürülür (2). Yönü kibleye gelecek şekilde başından aşağıya tüm vücudunu örtecek biçimde bir örtüyle örtülür. Bu arada bir eleğin içine bir tas su, üç tahta kaşık, kaşığın birinin içine biraz tuz, ayna, soğan ve sarmısak kabuğu, ekmeç, üzerlik ve kurşun döken kişiye verilecek anlık (para) konur.

Diğer tarafta ateşte eritilmek üzere, bir tavanın içine kurşun ve balmumu konur. Balmumu kurşunun daha kolay erimesini sağlar.

Bütün bunlar hazırlandıktan sonra sıra kurşun dökme işine gelir. Kurşun dökülecek ocak, mumu ve kurşunu dualarla ateşte sıvı hale getirinceye dek erittikten sonra, tavayı üç kez hastanın başında tuttuğu, eleğin etrafında çevirerek eleğin içindeki su dotu tasa döker. Su içinde kurşunun donarak aldığı biçimden, çıkardığı anlama göre, kimlerin nazarı değdiği hakkında yorumlarda bulunur.

Bu işlemi bazı kişiler üç, bazı kişiler de beş kez tekrarlar. İki başa, ikincisi sağ tarafa, üçüncüsü sol tarafa, dördüncü sırtta, beşincisi de karnın ve ayak kısmına dökülür. Özellikle ayaklara son kez dökülmesinin nedeni hastalığın çıkıp gitmesini dilemek içindir.

Kurşun dökme işi bittikten sonra sıra eleğin içinde bulunanlarla yapılan urasalara gelir. Hasta önce kurşun bulundan tastaki sudan içer. Üç kez eline yüzüne sürer ve gene aynı su evin dörtbir tarafına serpilir. Kaşıktaki tuzdan yalar, geri kalanını da ocağa atarak yakar. Ocak olan kişi üç kaşığı saplarından tutarak ortaya atar. Kaşığın alacağı şekle göre kehanette bulunur. Kaşıkların ağızları yukarı gelecek biçimde durursa, hasta kısa sürede iyileşecek demektir.

Bundan sonra da sıra tütsüleme işine gelmiş-

tir. Eleğin içindeki soğan ve sarmısak kabuklarına üzerlik eklenerek, içinde kömür bulunan faraşın içine konur. Bunlardan çıkan dumanı hastanın tenneffüs etmesi sağlanır. Ayrıca üç kez de faraşın üzerinden atlanır.

Son işlem ise; tastaki donmuş kurşunun yeniden eritilerek kapı eşiğine dökülmesiyle yapılır. Burada donmaya bırakılan kurşun daha sonra evin bir duvarına asılır.

Hasta kurşun dökücüye arılığı verir. Aynada yüzüne bakarken de, sağlığını içeri hastalığı dışarı diyerek kendisi için iyilik dileğinde bulunur.

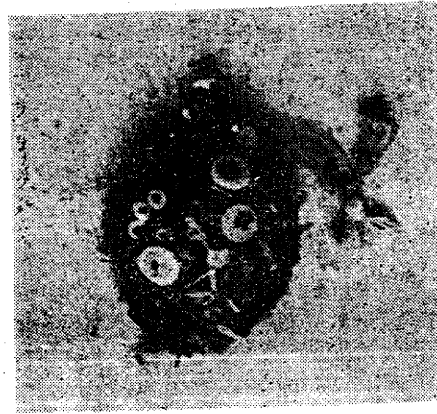
b) Nazardan kapama : Nazar değen kişi yukarıda değindiğimiz gibi ocak tabir edilen eve götürülür. Ocak olan kişi, göze gelen hastayı bir yere oturtur.

Diğer taraftan baktır bir tabağa su koyup, hastanın üzerinden aldığı ipliği de suyun içine koyar. Bir parça pamuk dualarla bu suyun üzerine konarak yakılır. Pamuk sönmeyen üzerine bir bardak kapatılır. Bu işlem üç kez tekrarlanır.

Eğer iplik bardağın içine girerse içerden yani evin içinden birinin, girmez bardağın dışında kalırsa evin dışından birinin nazarının değdiğine hükmedilir. Bardağın içindeki suyun miktarına ve çıkardığı seslere göre yorumda bulunulur. Eğer su bardağın içinde çok yükselmişse çok, az yükselmişse az nazar değdiğine inanılır.

Daha sonra bu sudan hastanın ağızına, yüzüne, el ve ayaklarına sürülerek, arta kalan su da ayakla basılmayan bir yere dökülür.

c) Üzerlik ve tuz ateşe atılarak yakılır. Göze gelen kişinin başına bir örtü örtülerek bu du-

Üzeri düğme, gökboncuk ve nazarboncuğu ile işlenmiş kaplumbağa nazarlık

Kerkük Türk Folkloru :

KERKÜK EVLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Yazan : Çoban BEŞİRLİ

Kerkük'te evler, günün yaşayışına çok elverişli bir şekilde yapılır. Kerkük'ün yapısı, taş ve kireç ile yapılır, tavanları kubbeli, ayvanları da kemerli olur.

Büyük evler bir havuşun içine yapılır, sokak kapısına «Havuş kapısı, denir. Bu kapılar sağlam ağaçtan, genellikle sac ağacından olur ve Kerkük demircilerinin yapmış oldukları «Topuz başlı» kaba çiviler çakılır. Kapılar bir veya iki kanatlı olur. Sokak kapısından girişteki takaltı, genellikle sokak kapısını yağmurdan korumak amacıyla yapılır, sonra havuşa çıkarılır. Havuşta su kuyusu ve kirli su için kazılan «Bellu'a» bulunur. Ayakyolu, tavla, samanlık, ocaklık, ocaklığın bitişiğinde tandir ve küplük vardır.

Kerkük'te evler, iki veya üç göz olur, bunun bir kapısı olur. Buna «Ev kapısı» denilir. Ev kapısının üstünde duvara «Ceylan başı» veya iki «Cok» dikilir. Bunun bulunmasıyla artık o eve göz - nefes vurmamış.

Ev, kapıdan girince önce «Atabe» karşıda «dör» den oluşur. Dör atabe'den bir fut yüksek olur. Ve dörü atabeden ayıran sağda ve solda bir metre uzunluğunda, yarım metre yüksekliğinde mermerden kesilmiş «dayancağ» bulunur.

manla tütsülenmesi sağlanır. Bu arada bir taraftan dua okunurken, bir taraftan da nazar edenin gözü çıksın, göz dikenin gözü çıksın, gibi sözler söylenir.

d) Nazar değdiği tahmin edilen kişinin giysisinden alınan herhangi bir parça yakılarak, nazara uğrayan kişi tütsülenir.

e) Nazarı değdiğine inanılan kişinin kapı eşiğinden alınan ayak tozu hastanın baş ve omuzlarına sürülür.

f) Ocak olan kişi eline aldığı çiğ iplikle (bükülmemiş), göze gelen kişinin arkasına geçerek, önce ense kökünden sağ elin ucuna, sonra gene ense kökünden sol elin ucuna kadar olan mesafeyi dualar okuyarak ölçer. Bu işi bir kaç defa tekrarlar. Bu arada ipliğin kendiliğinden kısaldığı görür. İplik hangi tarafta kısa gelmişse nazar o taraftan gelmiştir.

Örneğin, iplik sağ kolda kısalırsa, nazar sağ taraftaki komşulardan gelmiştir.

g) Kömür ateşten alınıp, dualar okunarak

Dörün sonunda «Şikalat» yapılır. Yerden bir metre yüksek ve yarım metre eninde bir masa gibi kireçten yapılır, üstüne yatak dizilir.

Karşı duvarın tavanına yapışık, tereceye benzeyen genellikle süslü ve kireçle kabartmalı ve nakışlı kısma «Lokuldan» denilir. Buraya kıymetli gümüş ve mis takımları bırakılır.

Dörün sağında ve solunda gene atabe'ye bakan yan gözler, yan gözlerin üstünde köşk bulunur, köşkün merdiveni atabe'den olur.

Evlerin, kimi büyük, kimi küçük olur, fakat yapı ve bölme bakımından birbirlerine benzer.

Dörün boyunca sağ ve solda iki kat tereceler vardı. Alt katına giysi bohçaları, üst katına ise günlük yaşayışta kullanılan nesnelere konur.

Terecelerin üstünde, tavana bir fut yakın ve bir fut duvardan çıkan «Reft» olur. Bunun üzerine kabkacak dizilir. Reftin kenarına boyu boyunca neşle takılır, neşleler du'a şeklinde kumaştan yapılırdı. Bu neşlelerin arasına kurt dişi de takılırdı ki, evi nefesten korusun..

Damin üstünü, diğer komşu evlerinden ayıran bir buçuk metre yüksekliğinde «Sitara» yapılır. Bunlara üçgen şeklinde pencereler de açılır.

bir kaptaki suyun içine bırakılır. Kömürün hangi tarafı suya batarsa, nazarın o taraftan geldiğine inanılır. Daha sonra bu su hastanın el ve yüzüne sürülerek, dört yol ağızına atılır.

h) Şap ateş üzerine atılarak değişikliğe uğraması beklenir. Şapın aldığı şekle göre nazar edenin cinsiyeti tayin edilir.

Nazara uğrayan hayvanlara da muska yapılarak takılır. Ya da nazar duaları okunur.

Nazarın insan ve insanların dışındaki varlıklara değdiğine inanılır. Halk arasında gene ortaya çıkan istenmeyen kötü olayların nedeni hep nazara bağlanır, dedik. Ancak bütün bunlar içinde nazarın yoğun olarak etken olduğu varlık in-sandır.

(1) Konuyla ilgili bilgiler; Suzan Onuk, Vesile Görün ve Kadir Yanık'tan derlenmiştir.

(2) Ocak : Hastalığı sağıltma gücünde olan kişi, atadan evlada geçebildiği gibi «el vermek» suretiyle bir başkasınada geçebilir.

Yeni Yayınlar :

«ETHNOLOGIE FRANÇAISE» FRANSIZ BUDUNBİLİM DERGİSİ

Yazan : Türker ACAROĞLU

Fransa'da budunbilim (etnoloji), budunbetim (etnografya), halkbilgisi (folklor) konularındaki yayınların zenginliği bilinmektedir. O ülkede her bilim derneğinin resmî bir yayın organı vardır. Dergi, gazete ya da bülten biçimindeki bu süreli yayınlar, bağlı buldukları derneğin incelemelerini, araştırmalarını, haberlerini verirler.

İşte bunlardan biri de, Société d'Ethnologie Française (Fransız Budunbilim Derneği) tarafından üç ayda bir çıkarılan «Ethnologie Française» (Fransız Budunbilim) adlı dergidir. Le Centre National de la Recherche Scientifique (Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezi) ile La Réunion des Musées Nationaux (Ulusal Müzeler Birliği) gibi iki Fransız tüzel kişiliğinin maddesel yardımlarıyla yayımlanan bu dergi, daha önce bu konuda çıkan «Arts et traditions populaires» (Halk sanatları ve gelenekleri), «Folklore paysan» (Köylü folkloru), «Le Folklore vivant» (Yaşayan folklor), «Le Mois d'ethnographie française» (Aylık Fransız budunbetimi), «Les Annales de la Société d'ethnographie française» (Fransız Budunbetim Derneği yaylığı) vb. gibi süreli yayınların bir devamı niteliğindedir. 1971 yılından beri yeni bir dizi biçiminde basılan dergi, ünlü Fransız bilgini Prof. Jean Cuisenier'in yönetiminde yayımlanmaktadır.

Derginin 1974 yılında çıkan 4. cildine ait ilk üç sayısı elimizdedir. Her sayısı 40 franga satılan derginin yönetim yeri, Paris'te Musée des arts et traditions populaires (Halk sanatları ve gelenekleri müzesi) içindedir.

Bu cilde ait ilk iki sayı birarada çıkmış, bu sayılar Chardonneret (Orne) anketine ayrılmıştır. Başlıca makaleler: Araştırma üzerine açıklamalar (Fransız Budunbilim Merkezinden Pierre Labat ile Michèle Sollitt - Dion), Chardonneret'de katoliklerle protestanlar (P. Labat ile M. Salitot - Dion), Chardonneret'de toplumsal ağ: Geniş aile ve dostları (Françoise Lautman ile M. Salitot - Dion), Chardonneret'de aile çekirdeği, uygun örnekler ve kültür kaynakları (E. Lautman), Chardonneret'de soydan geçme toplumsal statü (Nanterre Toplum Bilim Laboratuvarından Christine Delphy), Chardonneret'de evlenme ve ölüm (Martine Segalen), Yaşam, toprak ve sanatta bölgesel çeşni görüntüleri (Jean - Dominique Lajoux'nun 1972'de yaptığı

fotografik bir deneme), Orne ilinin bir bucağında ev araç - gereçleriyle faaliyetleri (Suzanne Tardieu), Katoliklerle protestanlarda kültür iletişimi: Chardonneret'de vücut bakımı (Françoise Loux).

Dergi, kitap eleştirilerine de yer vermektedir: Géza Roheim'in «Les Portes du rêve/Düş kapıları» (Claude Gaignebet), Conrad Zucker'in «Psychologie de la superstition/Boş inanç psikolojisi» (Phillippe Pigelet).

**

Derginin 3. sayısında da önemli iki tarihsel inceleme var: XIV - XVI. yüzyıllarda kent toplumu ve karnaval: Kentte krallık (Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezinden Martine Grünberg). Eski Fransa'da evlenme örf ve adetleri: XVIII. yüzyılın ilk yarısında Fontainebleau'da evlenmeler (Orléans Üniversitesinden Jean Boissière). Bir de monografiya: Yeni - Fransa'da (Kanada) tarım araç - gereçleri (avadanlıkları): tarla açmadan çiftçiliğe kadar (Québec Üniversitesinden Robert - Lionel Séguin). Bir film analizi: Jean Arlaud ile René Guiffrey'in «Appeaux de Carpentras/Carpentras'ın çığırtkanları» (Claude Karnoouh). Bir kitap eleştirisi: Pierre Maranda'nın «French Kinship, structure and history/Fransız akrabalığı, yapısı ve tarihi» (Martine Segalen).

Ayrıca, derginin her sayısında kısa kitap tanıtımları ile içindeki makalelerin özetleri de verilmektedir.

**

Paris'te, derginin yayımcıları olan G. - P. Maisonneuve ve Larose'un yayımladıkları budunbilim ve halkbilgisi konularındaki bazı kitapların adlarını vererek yazımı bitirelim: 1. Avrupa Budunbilim Uluslararası Kongresi tutanakları, Nil vadisinin halk öyküleri (Artin Paşa), Gaskonya halk şiirleri (J. - F. Bladé), Gaskonya halk öyküleri (J. - F. Bladé), Dünkü ve bugünkü halk hekimliği (M. Bouteiller), Picardie sözlü edebiyatı (E. - H. Carnoy), Anadolu halk gelenekleri (E. - H. Carnoy ile J. Nicolaidès), Kötelik ülkesi Orta Afrika'da gelenek ve görenekler (F. Chappiseau), Halk meteorolojisi sözlüğü (J. - Ph. Chassany), İran atasözleri ve deyimleri (H. Revanian), Mağrip Arap öyküleri vb.

Bir Karşılık :

ALI AĞA'DAN ORANSAY BEYE

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Sayın Oransay,

Bu derginin Ağustos 1976 sayısındaki yazınızı zevkle okudum. Son yıllarda Ali Ufki Ağa ile benden başka pek meşgul olan olmadı sanırım. Ben bu Ali Ağa'yı pek severim. Musikimize yaptığı hizmetin dışında, beni en çok ilgilendiren yanı, halk edebiyatımıza yaptığı büyük katkıdır. Bu nedenle daha çok zaman onunla ilgileneneğim. Onun her yönü ile daha iyi tanımam sağlamaya çalışacağım. Çünkü, benim halk edebiyatı çalışmalarımın ışığında onu iyi tanımam olasılığı daha çoktur. İşte, bundan cesaret alarak onun için bir şeyler ortaya koymaya gayret ediyorum. Müzikçilerin yapamayacakları yönlerini ışığa çıkarmak da benim vicdan borcumdur.

Yazınızı okuyunca hemen doçentlik tezinizi görmek için İlahiyat Fakültesi'ne koştum. Yeni pek çok şeyler öğreneceğime seviniyordum. Ama, itiraf etmek mecburiyetinde kaldığım bil-direk, şurasını söyleyeyim ki, hiç de umduğum gibi çıkmadı doçentlik teziniz. Yeni bir şeyler öğrenmediğim gibi, hayli hatalar gördüm. Eskiden söylenen sözlerinize yeni bir şey katmamışsınız. Notalar dışındaki yerleri pek sa-de geçmişsiniz. Mevlâna Müzesi Kitaplığındaki bir yazmadan başka hemen ciddi bir kaynak da göstermemişsiniz. Tezinize yeniden dönmek üzere, sözü benim yanlışlarımı belirtmeye çalışan yazınıza getireyim. Önce, şunu sormak istiyorum. Niçin o denli sınırlıyorsunuz? Sizin gibi gerçek bir müzik bilgininin benim gibi kırk yıllık bir araştırmacıya ders verir gibi davranması hiç yakışmamış. Böyle yapmakla elde edeceğimiz nedir? Bir yerde de beni tarih bilmemekle suçluyor, «teçhil» etmeye kadar varıyorsunuz?...

Oysa, bilimsel bir tartışmaya girerken, karşadığını kırmamaya, incitmemeye, işi kişiliğe vardırılmaya dikkat etmenin ilk şart olduğunu size öğretecek değilim...

Şurasını da unutmamak gereklidir ki, saldı-rılan kişi de aynı yolla size saldırır. Onun için nezaketi, nezahati elden bırakmamak, aynı za-manda bilimsel bir kuramdır.

Gelelim sadede:

1) Ali Ufki, ağa'dır. Bey diyenler hep kitap-lık kaydındaki «Bey»e aldaniyorlar. Asil metin-ler arasında iki yerde adam kendisi için «ağa»

diyor. Belgelerin bilimsel değerlendirilmesinde asil olan metindir. Sonradan yapılan katmalar bir değer taşımaz. Bu görüşümü çürütmek için verdiğiniz «reis, efendi, bey...» örneklerini ortaokul çocukları da bilir. İş, Atatürk'e kadar getirmeye gerek yoktu. O örnekler son çağındır. Her değerlendirmeye kendi çağı içinde ele alınmalıdır. O çağlarda «Bey»lik, öyle şimdiki gibi memuriyette biraz yükselen kişilere verilen «elkab»lardan değildir. Pek az kişiye verildi. Yerine göre «ağalık» beylikten yüksekti. Örneğin, Yeniçeri askerinin en büyük komutanına, paşa olmadığı zamanlar, neden «Yeniçeri Ağası» deniliyordu? Sarayda ilerl gelen nüfuzlu kişilerden olan «Kız-lar Ağası», «Bab-üs-saâde Ağası» diye niçin ad verilmiş? Uzun söze gerek yok.. Lütfen, Uzun-çarşılı'nın «Osmanlı Devletinin SARAY TEŞKİ-LÂTI»nı bir kere daha karıştırmak yeter.

Hem bir şey daha söyleyeyim mi, sayın dostum? Ali Ağa'nın ağalığı kendinden menkuldur gibi geliyor bana. Leh'li mühtediyl sarayda pek ciddiye alan da yok. Onunla alay ediliyor, hak-kında birtakım dedikodular yapılıyor. Başka bir yazımda bu yönleri de aydınlığa çıkarmaya çalışacağım.

Enderuna girmesi meselesi

Mühtedi Ali'nin Enderun'a «içoğlanı» olarak alındığını söylüyorsunuz. Enderun'a kimlerin alındığına bakarsak, Ali'nin içoğlanı olmasına imkân yoktur. Oraya devşirmelerden 15 - 18 yaş arasında çocuklar alınıyor. Ali, tutsak edildiği zaman bu yaşlarda olsa, olurdu, denilir. Ama, sizin verdiğiniz bilgilere göre 1610 yılında doğmuş. 1675 yılında ölmüştür. Yine size göre, İstanbul'da ölmüş. Ve de devlet hizmetinde 18 yıl çalışmıştır. Bu tarihlere göre (1675 - 18 = 1657) eder.

Şimdi, 1610 yılında doğan kişi 1657 yılında yani tutsak olduğu yılda kaç yaşında eder? (1657 - 1610 = 0047) eder. Demek ki, tutsak olduğu zaman Ali, kırk yedi yaşındadır. Bu yaşta bir kişi çocukların okuluna nasıl girer ve biz ona nasıl «içoğlanı» deriz? Enderun ve içoğlanları için şu iki kaynaktan geniş bilgi olduğunu siz de bilirsiniz: (Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray TEŞKİLÂTI, s. 300) (Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı TARİH DEYİMLERİ ve TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Acemi Oğlanlar, Enderun Ağa-

ları, Enderun Mektebi ve başka maddeler).

İşte, ben bu bilgilere dayanarak Ali'nin kırk yedi yaşında enderuna öğrenci olarak alınmayacağı, ancak bazı yetenekleri, özellikle müzik bilgisi dolayısıyla saraya alındığını ileri sürerim. Zaten, herhangi bir tutsağın saraya alınması için ilginç bir neden olmalıdır.

Evet, yine tekrar ediyorum, Ali Ufki saraya müzik bilgisi yüzünden alınmıştır. Ama, bu alınış da birden bire olmamalıdır. Esir pazarına çıkarılan, Türkçe bilmeyen bir kimsenin yeteneği nereden belli olacak? Bu pazardan da saraya kolay kolay kimse alınmaz. Öyleyse, bizim kırk yedi yaşındaki Ali (Ali'liği daha sonra olmuştur ya, neyse geçelim) önce başkası tarafından satın alınmıştır. Bundan sonra yetenekleri öğrenilmiş. Herhangi bir aracı kişi saraya almıştır. Doğaldır ki, bunları ne Ali, ne de ona Bey diyen yazarlar söylemezler, bilmezler.

Benim de Hocam, büyük âlim Fuat Köprülü der ki «belgelerin sustuğu yerde kafanızı çalıştırınız, karanlık yerler ışığa çıkar». Böyle davranış yüzde yüz gerçek olmamakla birlikte, gerçeğe çok yaklaşıp.

Bu konuda yazımın bir yerinde şöyle diyorsunuz: «Ali Ufki sarayda «müzik dersi vermiş», «Enderun okulunda müzik dersi vermekle görevlendirilmiş» değildir». Peki, o halde kırk yedi yaşındaki üstün müzik bilgisi olan ve şu kadar dil bilen kişi çocukların arasına niçin alınmıştır. Müzik öğrensin diye mi? Bu olamaz. Onun buna gereksinmesi de yoktur.

Ali Ufki Ağa'nın kendi eseri «Sarayı Enderun» kitabında anlattıkları doğrudur. Yüksek müzik yeteneği ve bilgisi olan Ali Ağa, Türk musikisini bilmiyordu. Onun için orada anlattıkları bu müziği öğrenmek için çalıştığı zamanlara aittir. Sonraları bunu da öğrenmiş, bunun yanı sıra Türkçe, Türkçe nazım kuralları, hattâ az çok Arapça ve Farsça da öğrenmiştir. Kendi şiirleri bunu açıkça göstermektedir. İşte, bu yeni öğrendikleri ona enderunda müzik dersi verme görevini yüklemiştir. Yoksa, koca adamın çocuklar arasında müzik öğrenmesi ile saray ne kazancaktır. Onun saçları yarı yarıya ağarmış, saç sakala karışmış bir kişi olarak, daha bıyıkları yeni terlemeye başlamış çocuklar arasında öğrenci olarak dolaşmasını şöyle bir gözönüne getirirsek, pek komik olur...

Ali Ağa İstanbul dışında ölmüştür.

Ben bu savı ileri sürerken onun İstanbul'da

hiçbir izine rastlanmadığını, Kitaplarda hiçbir eserliğin görülmediğini düşünürüm. Eğer, kitaplarını yanında götürmemiş olsa onların saray kitaplıklarında bulunması gerekir. Yoksa, yabancıların dışarıya kitapları çıkarmaları, hele saray içindeki kitapları kaçırmaları olasılığı yoktur. O zamanlar da dışarı bazı şeyler kaçırılmıştır, ama bu günkü gibi bilinçli değildir. Kitapların dışarı çıkması hakkında verdiğiniz bilgiye teşekkür ederim. Sayenizde bunu da öğrendim. Ben de size, Papa'nın onaltıncı yüzyılda Osmanlı devlet sınırları içindeki papazlara bir genelge ile, ne kadar yazma kitap bulurlarsa, satın alarak Vatikan'a göndermeleri için yaptığı genelgeyi hatırlatmak isterim. Bu nedendir ki, Vatikan'da pek çok kitabımız vardır.

Diyelim ki, yabancılar Ali Ağa'nın kitaplarını kaçırdı. Niye hepsi, hiç olmazsa bir ikisini bırakırlardı, yani ele geçirememiş olmalıdırlar. Hepsini bir bavdu içinde bulmuşlar, ve alıp gitmişler. Sınırlarda Türk gümrükçüler armut mu topluyordu? Öyle değilse, Ali Ağa, alın bunları götürün, demelidir. Oğlu gibi sevdiği kitaplarını başkalarına, değer bilir olmaları şüpheli kişilere, nasıl verir? İşte, bütün bu düşüncelerle, diyorum ki, Ali Ağa emekli olduktan sonra, özlemi ni şiirlerinde sık sık belirttiği yurduna gitmek istemesi çok olağandır. Ve o zaman da eserlerini, oğlu gibi sevdiği eserlerini sandığına koyup götürmüştür.

Ali Ağa'nın İstanbul'da öldüğünü ileri sürerlerin kesin bir dayanakları yoktur. Araştırmalara, ki başta siz olmak üzere, Topkapı Sarayı arşivlerinde defterleri gözden geçirmek düşer. Enderun odalarının maaş vesaire defterlerinde bir şeyler bulunması olasılığı vardır. Ve de çok olasıdır ki, Ali Ağa'nın «tekaütlüğü» de bulunabilir. Bir de Ayvansay'ın eserleri «Hadikat-ül-cevami» ve «Vefayatı» iyice bir taramak çok yararlı olabilir. Ki, benim yaptığım araştırmalarda bu eserlerde onun adına rastlanmadı.

İşte, Ali Ağa'nın yurt dışına, izin alarak, bu yaşlı mühtedinin gitmesinden saraya bir zarar gelemez. Yaşlı emekdarın emekli edilmesi kârun'dur. İleride bu konu üzerinde ayrıca duracağım.

Sayın dostum, yazınızda bana dokunan ne oldu biliyor musun? «... gene sav sahibinin (yani benim) tarih bilgisi yönünden zayıf olduğu..» sözlerinizdir. Eğer durum böyle olsa bile, bu böyle söylenmez. Kırmadan ve «tehcil» etmeden başka türlü söylenebilirdi. Benim tarih bilip bil-

mediğimi, naçiz eserim «Uyan Padişahım»ı biraz dikkatlice, lütfedip okumuş olsa idiniz, bu sözleri söylemezdimiz. Sizin bana kaynak olarak gösterdiğiniz eserleri sık sık gözden geçirdiğimi, araştırmalarımda yardımcı olması dolayısıyla, söylemek isterim.

Bakin aşağıda, ben sizin bazı «zühül»lerinizi ortaya koyarken «bilgisizliğinizi» söylemek gibi bir gaflete düşmeyeceğim. Böyle bir sözün doğru olmayacağını bilirim.

Bir noktaya daha işaret etmeden geçemiyecem. Fazıl Ahmet Paşa için söylediklerimi yanlış buluyor (1) ve beni kırıncı bir söz olan «... kalmakla» suçluyorsunuz. Bu şiirinde Ali Ufki, Devlet düzeninin bozukluğundan şikâyet etmede ve daha önceki değerli devlet adamlarını aramaktadır. Bu arada «Kanı Fazıl Paşa Bosna serdârı» diyerek onu da anıyor. Şiirde Deli Hüseyin Paşa'yı da anıyor ama, şiir onun için yazılmış değildir. Bu adamlar ölmüştür, onların yokluğunun verdiği acı ile yönetimi eleştiriyor. «Kanı» sözü Fazıl Paşa'nın ölümünden sonra söylendiğini açıkça belirtiyor. Bu değerli devlet adamları hepsi göçmüş oldukları için onları arıyor. Şiirin 5. çıkmasında bunları açıklamıştım. Ve şiirin Paşa'nın ölümü olan 1676 tarihinden sonra yazıldığını bildirmiştim. Yalnız, «Belki» ile başlayan cümlede «Viyana bozgunundan sonra...» sözlerini şimdi de ihtiyatla kabul ediyorum. Bunun olanağı olmayabilir. Zaten, söze «Belki» diye başlamam da bunu gösteriyor.

Sizin ileri sürdüğünüz «reddiye» hiçbir suretle gerçeğe uymaz. Şiirden biraz anlayanlar benim sözlerimi kabul ederler. İşte, böylece Ali Ağa'nın ölüm tarihi için sizin başkalarına dayanarak verdiğiniz 1672 tarihinin doğru olmadığı, ölümünün en az Fazıl Ahmet Paşa'nın ölüm tarihi olan 1676'dan sonra olduğu gibi ortaya çıkıyor. Bu tarihte Ali Ufki sağdır. Bunu kendi kimse aksini söylemez, söyleyemez. Şiiri bir kerere daha serin kanlılıkla, sükunetle okuyunuz. Siz de kabul edeceksiniz.

Doçentlik Tezi Üzerine

Pek çok yeni şeyler öğreneceğim düşünerek incelediğim Doçentlik tezinizden öğrendiklerim, ne yazık ki, beni tatmin etmedi ve de hayli eksik ve yanlışlar gördüm. İzin verirseniz bunlardan kimisini söyleyeyim. Bunları söylerken sizin bana dediğiniz gibi «bilgisizlik, kalkışmak» gibi bilim adamına yakışmayacak kırıncı sözler

yerine «dalgalılık, zühül, aceleye gelme» gibi gerçeğe uygun sözlerle karşılayacağım.

Notaların sırasına göre ele alacağım «zühül»lerinizi.

1) Nota 2'deki gazel ilâhi değildir. Ali Ufki daha başka şiirleri yanlış anımsamıştır. Ayrıca bu gazel kendisinin de değildir. Asıl sahibi Eşrefoğlu Rumi'dir. Ufki bazı ufak tefek deyişmelerle kendine mal etmiştir. Niçini şimdilik aramayalım. 179. yaprakta asıl sahibi ile de kaydedilmiştir. Siz bunu görmüşsünüz ama, Ufki'nin olarak kabul etmişsiniz. Üzerinde hiç durmamışsınız. Bütün Eşrefoğlu divanlarında var (2).

2) 3. notada, Bu da ilâhi değildir. Bir koşmadır. Şairi de Şahin'dir (3). Ufki buna türkü demekle doğru yapmış. Siz onun yanlışlığını söylüyorsunuz, ama, asıl yanlış sizsiniz.

3) Ali Ufki her ne kadar eski gramere hakim gibi görünürse de yazılarında buna pek dikkat etmez. Bu kelimeleri yanlış yazdığı gibi, bazı tamlamaları da isim halinde yazır. Buna dikkat edilmezse çevir - yazıda da yanlışlık olur. Örneğin, 19. nota bölümünde metinde geçen «şem-i ruhuna», «şem-i ruyuna» olacaktır. Bunun gibi yine aynı yerde «âteşi süzâna» değil, tamlama olarak «âteşi süzâna» olmalıdır.

Bir de bunun aksi oluyor. Yani isim hali olması gerekli iken tamlama ile gösterişler var. Örneğin, nota 10'daki metinde «Hakk resûli Muhammed» ve «Baldu ümmet-i devlet» mısralarındakiler aslında tamlama değildir. Anlama dikkat edilince bu hemen görülür.

4) Metinler verilirken, bazı sözcüklerin anlamları da verilmiş, yani küçük birer sözlük yapılmış. Ama, bu bütün metinler için değildir. Hele, kimi metinlerin bugün için, benim, diyen kişinin anlayamayacağı yabancı kelimeler var ki, onlara hiç dokunulmamış. Oysa, asıl bunları açıklamalı idi. Daha doğrusu bu yıl tutulunca ya hepsi, ya hiçbiri olmamalıdır.

Bir de bu açıklamalarda pek az olmakla birlikte, anlam yanlışlığı da olmuş. Örneğin, 2. notanın metninde geçen birkaç sözcüğün anlamı verilirken «çağa/çağa» için «baldır» karşılığı verilmiş. Bu anlam, yerine hiç uymuyor. Kaynak olarak gösterilen sözcükte bir de «bëbek, çocuk» var. Bu da uygun değil. Eğer «Tarama Sözlüğü» ne bakılsa idi, yerini bulan şu karşılık görülecek idi «çıplak». Yerine göre «tırılçıplak» meydana çıkardı. Örnekleri çoğaltmayı gerekli bulmuyo-

rum.

5) Metinlerin çoğu aruzla olduğu gibi hece ile de söylenen var. Bütün metinlerde vezinler de verilse daha iyi olurdu.

6) Metinlerin şairleri hakkında bir ikisinin üzerinde durulup çok kısa olarak tanıtma yapılmış. Örneğin, Zâkirî (6. nota) gibi. Hepsinin tanıtılması yapılsa daha iyi olurdu.

7) Bestelerin, kimin olduğu bildirilmiyor. Bir anlayışa göre hepsinin Ali Ufkî'nin olduğu düşünülebilir. Konu dinî musiki olduğundan ve ele alınan notalarda bestecisi gösterilmediğinden bir şey söylenemezdi. Ama, başka kaynaklarda görülen metinlerle karşılaştırılarak bir kısmının bestecisini bulmak olanağı vardı sanırım.

8) Bu kadar emekten sonra, başkalarının da yararlanacağı düşünülerek, Ali Ufkî'nin kullandığı terimlerin de bir listesi verilerek açıklamaları yapılsa ne kadar iyi olurdu. Ne yazık ki, bu da yapılmamış (müzik terimleri).

9) Ali Ufkî'nin kendi bestelerinin başarı derecesi için de bilgi bulamadık bu tezde. Ona, bir de müzikçi olarak bakmalı değil midir? Onun için hep yüceltici sözler söyleniyor. Ama, bir de eserine bakmak iyi olurdu sanırım. Şiiri üzerine benim görüşüm, orta halli oluşudur.

10) Tanıtma bölümünde (1. Bölüm, 1. sayfa) "... Türk musikisinin en ünlü ustaları arasında Santurî Ali de anılmaktadır" deniyor. Bu denli ustalığı olan kişinin adının ve eserlerinin bir yerde, müzik kitaplarında, müzik tarihi eserlerinde, nota mecmualarında, buna benzer yerlerde, saray arşivinde bulunması gerekir. Şimdiye dek böyle bir şeye rastlanmadı. Sadettin Nüzhet merhumun pek değerli «Türk Musikisi Antolojisi» eserindeki zengin kaynakları arasında da Ali Ufkî'nin adını göremiyoruz.

11) Aynı sayfada Selim Giray'ın meclisindeki müzikçiler arasında «Santurî Ali» nin bizim Ali Ufkî olduğu söyleniyor. Gülbünî Hanan'da üç Selim Giray var. İki on sekizinci yüzyılda yaşamış. İki Birinci Selim Giray uygun düşüyorsa da onun İstanbul'a gelişi 1688 tarihinde olduğuna göre bu Santurcu Ali, bizim Ali Ufkî olamaz. Olduğu kabul edilirse ölüm tarihini bu tarihten sonraya almak gerekecektir.

Kaldı ki, sözü edilen «Bestekâr - Şair Nazım» de bu yüzyılda yaşamamıştır. On sekizinci yüzyılda öteki Selim Giray'lar konu dışında kalır. O halde de Santurî Ali, hiçbir surette Ali Ufkî değildir. Öyle olsa idi, bu denli ünlü olurdu.

ğuna göre, başka yerde de kendisinin söz edirdi (S. Nüzhet, adı geçen eser, C. 2, s. 468).

12) Nota 20'nin başlığı şöyle: «Tevhid/Şeyh Ufkî...». Bu şeyh her halde bizim Ali Ufkî Ağa'dır. Peki, Ali Ağa'nın bir de şeyhliği mi var? Bunun üzerinde acaba niçin durulmamış? Bu gibi noktalar bazı ahvalde önemli sırlar saklar. Bir araştırmacı bunları «meskût» geçemez. Bunun cevabını biz başka bir yazıda vereceğiz.

Söz çok uzadı. Gördüklerimizin hepsini almak istemiyoruz. Dergide bize ayrılan yer çok aştık.

Doçentlik tezinde gördüklerimizi eleştiri için yazmıyoruz. Şurasını itiraf etmek gerekir ki, Ali Ufkî'yi bilimsel olarak tanıtan Gültekin Oransay'dır. Kaynakları da haber veren odur. Bana da tanıtan kendisidir. Ben ancak, onun yol gösterisi ile konuya kendimi verdim. Fakat, ne yazık ki, çalışmalarında onun bu yardımını, yazılarının yerini bildirmeyi ihmal ettim. Bu, ihmal de değildi. Onun için yazdığım ilk yazım da aslında Karaca Oğlan'ın Ali Ufkî tarafından notaya alınmış iki türküsünün haber verilmesi içindi. Dolayısıyla Ali Ufkî'ye ve mecmuasına değinmiştim. Ve hiçbir kaynak da göstermemiştim. Ama, verdiğim bilgileri sayın Oransay'dan almıştım. Not aldıktan sonra dergiyi geri vermiş olmalıyım ki, kitaplığında bugün de yok. Notlarına da dergi sayısını ve adını yazmamışım. O yüzden yardımlarını bildiremedim. Haklı olarak bundan dolayı bana gücenmiş olacak.

Şimdi, son yazısı dolayısıyla kendisine yeniden teşekkür ediyorum. Çünkü, beni uyardılar. Yeniden konu üzerine eğilmeye zorladılar. İş zaten bırakmış değildim. Yakında Kültür Bakanlığına basımı piyasaya çıkarılacak olan Saz-u Söz dolayısıyla yeni bazı buluşlarımı da sunacağım. Bence Ali Ağa'yı en iyi tanımak, ancak onun eserlerini ciddi bir süzgeçten geçirmek ile olabilecektir.

Sayın Oransay tezinde notalar üzerinde ciddi bir çalışma yapmış. Bu bakımdan ilk olarak, notaların dinî bölümünü, bilimsel açıdan gün ışığına çıkarmış oluyor. Ama, bu yetmez, hemen bütün notalara aynı bilimsellikte eğilmelidir. Bu işi ancak kendisi yapabilir. Sevgi ve saygılarımla.

(1) Hadikat-ül-Vüzerâ, Osmanzade Taib, Ceride-i Havadis Matbaası, 1271.

(2) Bakınız: a - Asaf Halet Çelebi, Eşrefoğlu Divanı, Ahmet Halit Kitabevi 1944. b - Eşrefoğlu Rısmî Divanı, Cağaloğlu Yayınevi İstanbul 1967. c - Eş-

Gaziantep'te Halk Hekimliği :

KANALMA, GÖVDEDEN KAN ÇIKARMA YOLUYLA TEDAVİ

Yazan : Cemil Cahit GÜZELBEY

Klmi hastalıkların gövdeden dışarı kan atma, kan çıkarma yoluyla giderilebileceği, yürüyüşünün durdurulacağı, yavaşlatılacağı görüşünde olan Halk Hekimleri aşağıda anlatacağımız dört yöntemle bunu sağlamağa çalışmışlardır.

KANALMA

Kanalma yoluyla gövdeden dışarı kan çıkarma, kalp çarpıntısı, Tansiyon, İnme (Felç) hastaları üzerinde uygulanırdı. Bu işin uzmanları belli berber ustaları idi.

Gaziantep'te Kanalıcı soyadını taşıyan bir aile, bir mahalle, bir de cami vardır. Eskiden bu mahallenin suyu da bu adla anılırdı. Halk arasındaki söylentiye göre; ailenin atalarından biri ünlü bir kanalıcı olduğundan soyu, bulunduğu mahalle ve su da aynı adla anılagelmiştir. 2-3 yıl önce ölen Muhiiddin Kanalıcı, adlanmanın nedenini başka tür anlatmıştır. Buna göre; büyük bir para harcayarak su getirmeyi başaran atası, birgün bütün parasını bu işe verdiğini anlatmak için «Kan alacak damarım kalmadı», demiş. Bundan ötürü kendine ve çocuklarına Kanalıcı adı takılmış.

Gaziantep'in kan alan son ünlü halk hekimi «Berber Tahir Usta»dır. Ölümünden sonra bu işi kısa bir süre oğlu «Gani Usta» da yürütmüştür. Ailesinin bu işte «Ocak» olduğunu söyleyen Gani Eren, şimdiki çok ivedi olaylarda, doktorun yetişemediği zamanlarda tek tük kan aldığını belirttikten işi şöyle tanımladı :

«Kanalma için önce hastanın sol kolu dirsek yukarısından bir bağla boğulur. Dirseğin iç bölümündeki atar damarlardan birine «Neşter» denilen benzinli çakmağa benzer aygıtla bir delik açılır. Kan bu delikten çıkınca bir egmeç çizerek akmağa başlar. İlk çıkan kan karadır. Sonradan al bir renk alır. Kan aktığı sırada hasta kolunu yukarıya doğru uzatır, parmaklarını oynatır. Kan akışı 2-3 dakika sürdükten sonra bağ çözülür. Akış yavaşlar. Bundan sonra deliğin üzerine pamuk konarak bağlanır. Kanalma so-

nunda gövdeden 50-100 gram kan dışarı atılmış olur.

Kanaldırmayı alışkanlık durumuna getiren kimseler vardır. Bunlar bahar aylarında ve özellikle Nisan ayında baş vurarak ille (mutlaka) kan çıkarırlar. İvedi durumlarda ise hemen el konur. Örneğin (Kantutma) denilen ve tansiyondan ileri gelen tehlike beliren olaylarda. Böyle durumdaki hastalarda yapılan müdahale sonu sağlık durumu düzelir. Ölümden kurtulduğu olur.»

Kanalma halk hekimleri hep erkek olur, hanımlardan kan aldırılanlar da erkek olan berberlere başvurulardı. Dört yıl Tahir Ustanın yanında kalfalık eden Gaziantep Berberler Derneği Başkanı Hayri Erleblebici, vaktiyle kanalma üzerine çıkarılmış bir de türkü bulunduğunu belirterek şu dizeleri söyledi. Hanımcağız kan aldırma-
yım derken gönlünü aldırmaş.

Berber dükkanına vardım.

Sol kolumdan neşter vurdurdum.

Berberi gördüm düştüm bayıldım.

Aman berber, canım berber

Dudak söyler, yanak terler.

Miski anber,

Aman, yine bayıldım, aman aman.

CIZMA (ÇİZME)

Çizme (halk diliyle cizma) yoluyla kan çıkarma da kanalma gibi Ocak olan kimselerce yapılırdı. Ocak olma soydan sürüp gelen bir yetki sahibi olma demektir. Her hangi bir kimse için çizmesi umulan yararı sağlamaz. Bilindiği gibi ocakların kökenini Şamanizmde bulmaktayız. Türkmen olan Gaziantep'te Ocaklar, halkın bunlara olan inancı, ata yurtlarından koptukları gündenberi sürüp gelmiştir. Başka hastalıklar için Ocak oldukları bilinen aileler vardır.

Gaziantep'te Cizma Ocak'ı eskiden (Os) soyadıyla anılan bir aile idi. Cizma yoluyla kan çıkaran kimseye (Cizacı) adı verilir. Elli yıl önce bu işi (Osunun kızı) denilen bir hanım yapardı. Ölümünden sonra (El) kardaşı oğluna geçmiştir. El, işi yapmaya yetki demektir. Aynı aileden olsa bile yetkili kimsece kendine ej verilmemiş olan bunu yapamaz.

Cizma ustura ile gövdenin belli yerlerinin çizilerek kan akmasını sağlamaktır. Gövdede şu

refoğlu Divanı, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, tarih yok.

(3) Bursa Genel Kitaphesi, No. : 2258 : (halkındaki incelemeler için) a - Hasan Eren Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar 1, Dil ve Tarih - Coğ. Fakültesi Yayını, 1952. b - Cahit Üstelli, Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar, Türk Dili, sayı 22.

(c) Uyan Padışahım, s. 292.

yedi yer çizilebilir ki bu yerlere (Damarbaşı) adı verilir :

Başın kulaklar arkasındaki iki yanı, ayak bileklerinin ayağa birleştikleri yerin iki yanı, ellerin bileklere birleştikleri ön ve arka yanları, göğüste iki memenin tam ortası.

Cızma, Ekzama, Dabaz denilen kurdeşen, Uyuş dışındaki kaşıntılarda ve genellikle cilt hastalıklarında uygulanır. Bir de çocuklar doğumundan sonra kırk gün içinde ille çizdirilir. Bununla çocuğun ana karnında iken gövdesinde biriken pis kanın dışarı atıldığına inanılır.

Cızma, bir haftanın Arapça gün adlarının söylenişlerinde iki dudağın birleştiği günlerde yapılmaz. Arapça gün adları şunlardır: Ahad (Pazar), İsneyin (Pazartesi), Telate (selase'den bozma - Salı), Erbaa (Çarşamba), Hamis (Perşembe), Cuma. Seb (Cumartesi). Bu gün adlarından son dördünün söylenişinde dudaklar birbirine değmekte, ilk üçünün söylenişinde ise aralık kalmaktadır. Bu nedenle cızma işi ilk üç günde yapılır.

Cızma'nın vakti sabahlarıdır. El ve ayak bileklerinden çizilen yerler bir bezle bağlanır. Hasta bir hafta süre ile acı ekşi yemez.

SÜLÜK VURMA - SÜLÜKLÜ GÖLE GİRME

Sülük vurma hastanın kanının Sülükle emilmesi yoluyla gövdeden dışarı atılmasıdır. Sülük, Tansiyacı, Basur ve büyük çibanların tedavisinde kullanılır.

Doğal olarak Sülük üreyen göllerin adına (Sülüklü Göl) denir. Yazın hastalar bu göllerin buldukları yerlere giderek soyunup içine girer. Hayvancıklar kendiliklerinden gövdenin su ile temasa gelen her yerine yapışırlar, öyleki rengi kara olan bu sülüklerden hastanın gövdesi görünmez olur. Kan emerek doyanlar kendiliklerinden düşerler. Bu tür sülükler 2-3 milimetre eninde, 5-6 santim boyundadır.

Gaziantep çevresinde iki sülüklü göl vardır. Biri kentin kuzeyinde Etebek (Atabek), Göğsüncük, Karacaören köyleri arasında, ikinci yine kuzeyinde, Cibekir, Karabıyıklı, Karakesek, Mertmenge köylerinin ara yerindedir. Çok kurak yıllarda bu göller kurur. Sülükler ölür. Yağışlı yıllarda yeniden ortaya çıkarlar.

Cumhuriyet çağında göle girmek yasaklanmıştır. Ancak yine gidenler olmuştur. Göle kadar gidemiyenler, bunu sülük satıcılarından sağlardı. Bu satıcılar göllerden ıslak torbalara

doldurdıkları sülükleri, mahalleleri dolaşarak «Sülük haa.. Sülük haa..» diye bağırıp satarlardı. Satın alanlar bunları su dolu şişelerde saklar, sık sık suyunu yeniler. Gereğinde kullanmak üzere saklarlardı.

Sülükler kullanılmak istenildiği vakit Acemet (Hacamat) şişesine veya çay bardaklarına 3-4 tanesini koyarak vurulacak yere kapanır. Hayvanlar cilde yapışınca şişe kaldırılırdı. Sülükler cilde asılı olarak kalırlardı. Yapıştıkları yerde hastanın kanını emerek doyanlar kendiliğinden düşerdi. Eğer bunlar, ileride kullanılmak için saklanmak istenirse Höllük denilen kırmızı toprak üzerine bırakılarak bir çöple bu toprak üzerinde yuvarlanır. Bu iş sonu emdiği kanın bir bölümünü kusarlar, yıkandıktan sonra şişelerine geri konurdu.

Kimi vakit cilde yapışan sülükler orada yapışıp kalırlar. Bu durumda üzerine sigara külü serpilir. Bunun üzerine kopup düşer, ölürler.

Sülük sırf gövdeden kan çıkarmak için kullanılıyorsa genellikle kollara, bacaklara yapıştırılır.

Sülük vurmaya Çıban ve Basur tedavisinde, göz ağrılarında da başvurulur. Bunun için çibanın yanlarına, Basur memelerinin üzerine yapıştırılır. Göz ağrısında duluklara (Şakaklara) yapışmaları sağlanır. Bu işlerde üçer sülük kullanılır. Sülük vurulan yere hiç bir şey sürülmez.

İşte bu işlerin topuna «Sülük Vurma» adı verilir.

Sülüklü göle girmeye ilişkin bir acı öykü de var. Vaktiyle Mertmenge köyü yakınındaki göle, bu gün Oğuzeli ilçesi sınırları içinde bulunan Elbeyli bucağı çevresinden gelerek giren iki kardeş boğulup ölürlar. Bu olay üzerine bir halk sanatçısı bir ağıt yazar, besteler. Bestesini bilen kimse saptayamadım. Ağrının sözleri şudur :

Elbeyli'den beri çekilip geldim.

Kaderim böyleymiş suya garkoldum.

Yılda bir kurbanda, çüt imiş bildim.

Man evimi harab ettin Sülükü.

Eliniz eliniz de sizin eliniz.

Kanlı imiş sülüğünüz, gölümüz.

Gurbet elde kaldı bizim ölümüz.

Man evimi harab ettin Sülükü.

Mertmenge'den yüzgeççiler getirdim.

Yiğitleri sıra sıra yatırdım.

Sülük için ocağımı batırdım.

Man evimi harab ettin Sülükü.

(1888 doğumlu Aliye Güzelbey'den alınmıştır).

ACEMET (HACAMAT)

Bu da gövdeden kan çıkarmak için başvuru yollarından biridir. Halk Hacamatı (Acemet) olarak kullanır. Bunun için Hacamat şişesi veya olarak kullanır. Bunun için Hacamat şişesi veya pamuk koyduktan sonra hemen cilde kapanır. Şişe içindeki oksijen tükendikten sonra hava basıncı kalmadığından şişe cilde yapışır. Cilt şişenin içine doğru saldırır. Bir kaç dakika sonra alınır.

Fis ve kanlı olmak üzere iki tür Acemet vardır.

Fis acemet : Halkın soğukalma dediği gövdenin üşütülmesi sonucu oluşan kas ağrıları, boyun tutulmaları, satlıcan'ın tedavilerinde başvurulur. Acemet gökse, sırta ve genellikle ağrı bulunan yerlere uygulanır. Bu işe Acemet vurma, Acemet Alma, Şişe Çekme adları verilir.

Kanlı Acemet : Bu tür Acemet asılı konumuz olan kan çıkarmada uygulanır. Bunun için daha çok sırt seçilir. Şişe cilde yapıştırılmadan önce yapıştırılacağı yer ustura ile çizilir. Üzerine konan şişe cildin kanını emer.

Kanlı Acemat bir de göz ağrıları için başın tam arka yanına uygulanır.

DERGİMİZİN BAYİLERİ

İSTANBUL'DA :

1 — Elif Kitabevi, Sahafkar, No. 4, Beyazıt - İst.

2 — Çantay Kitap ve Kırtasiyeevi, Koska, Belediye dükkânları, Beyazıt - İst.

3 — Enderun Kitabevi, Beyazsaray, Zemin Kat, No. 46, Beyazıt - İST.

ANKARA'DA :

1 — Aydın Kitabevi, Kocabeyoğlu Pasajı, No. 64 - 68, Yenışehir - Ankara.

2 — Bilgi Kitabevi, Sakarya Caddesi No. 8, Yenışehir - Ankara.

3 — Hat Kitabevi, Sosyal Pasajı, II. Çarşı katı, No. 6, Yenışehir - Ankara.

4 — Dergâh Kitabevi, Zafer Çarşısı, No. 30, Yenışehir - Ankara.

KONYA'DA :

1 — Yeni Kitabevi, Hükümet Alanı, Konya.

TRABZON'DA :

1 — Dost Kitabevi, Uzun Sok. No. 133/A Trabzon.

ERZURUM'DA :

1 — Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Bize gelen KİTAPLAR

● İlhan Yardımcı : «BURSA TARİHİNDEN ÇİZGİLER VE BURSA EVLİYALARI». Bursa'nın tarihçesi, Türbeleri, Kaplıcaları, Camileri, Hanları, meşhur yönleri ile otuziki evliyasının hayat ve menkabeleri Kitabının sonunda geniş bir bibliyografya da yer almıştır. İstebe adresi: Türdav Ltd. Şti., P.K. 882, İstanbul. Kitap, 19 X 13 cm boyunda, 416 sayfa, 20 lira.

● Ziya Gökalp : «TÜRK TÖRESİ». Eseri hazırlayan : Hikmet Dizdaroğlu. Eserin Önsözünü Prof. Dr. Nihat Nirun yazmıştır. Başlangıç, Töre ne demektir, Türk kendisini başkalarından nasıl ayırırdı, Eski Türklerde din, il dini, İlhanlık dini, Eski Türk kozmogonisi ve menkibeleri, Aşk ustüreleri, Türk Destanlarına dair müteferrik malumat. Kitabın sonuna bir Sözlük eklenmiştir. Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları : 6. Milli Eğitim Yayınlarında satılır. 20 X 13 cm. boyunda, 140 sayfa, 10 lira.

● İrfan Ünver Nasrattinoğlu : «AŞIKLARIN DİLİYLE ATATÜRK». Atatürk için yazılan şiirler. Her şiirin altında şiiri söyleyen veya yakan şiirinin özet yaşam öyküsü yer almaktadır. Kitapta 49 şiir vardır. Sipariş adresi : P.K. 471, Ulus - Ankara'dır. 19.5 X 13.5 cm boyunda 68 sayfa, 10 lira.

● Hotey Der. : «KARSLI AŞIK HASRETİ - SADI DEĞER». Hayatı ve şiirleri. Sunuş yazısı Hotey Der Başkanı Kemal Bülbül, Aşık Hasreti'nin hayat hikâyesi Hotey Bülent Bakır tarafından yazılmıştır. Hotey Der Yayını : 4 İsteme adresi, Hotey Der, Orta Sokak, No. 18/A, Ulus - Ankara. 19 X 14 cm. boyunda, 64 sayfa, 10 lira.

● Celâl Kayagülü : «BİTLİSİ TANIYALIM». Bitlis'in Tarihi, Coğrafyası, Efsane, darbimesel, bilmece ve şakalı fıkraları, Yemekleri, Seyirlik, çocuk oyunları, Milli oyunları, Şairleri, Atasözleri, Maniler, Atatürkçülüğü, Cumhuriyet Devri Vahileri, İsteme adresi : Taş Mahalle, Yeni Köprü Sok. 21, Bitlis, Eser 20 X 14 cm. boyunda, 182 sayfa, 10 lira.

● Sami N. Özerdim : «BİLİNMEYEN ATATÜRK». Atatürk'ün Kişiliği, Atatürk Kronolojisi, Yazıları, Sözleri, Devrimleri konusunda yazılar. Varlık Yayınları, Faydalı Kitaplar : 173. Kitap, 16,5 X 12 cm. boyunda, 160 sayfa, 10 lira.

Tıp Folklorumuzda Ayazmalar :

ÇENGELKÖY AYA PANTELEİMON AYAZMASI

Yazanlar : Dr. Ayşe DEMİRHAN,
Dt. Öztan ÖNCEL

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Asistanları

Ülkemizde kiliselerin ve onlara bağlı ayazmaların bulunuşu, bazı inançlara neden olmuştur. Nitekim azizlerin de mutlaka özel bir hastalığa şifa olduğu ve ona göre adak yapıldığını görüyoruz. Örneğin: Aziz Quintin'e romatizmadan şifa bulmak için başvurulduğu bilinmektedir (1, 2, 3).

Biz de bu tip adak adamlara bir örnek olmak üzere ilkbaharda Çengelköy'deki Aya Panteleimon Ayazması'nı ziyaret ettik. Ayazma'ya Çengelköy Aya Yorgi Kilisesi'nin yakınından 200 metre kadar oldukça dik bir yokuşla çıkılmaktadır. Ayazmanın bulunuş tarihi 1870 dir. Söylentiye göre Sakız Adası'nda, bir rahip, rüyasında bu ayazmanın yerini bulmuştur. Bu rahip gördüğü rüyadan sonra, Sakız Adası'ndan İstanbul Çengelköy'e gelerek Aya Yorgi Kilisesi'nde 15 yıl hizmet etmiş, ölümünden sonra bu ayazmanın yakınına gömülmüştür. Yine söylentiye göre, Lokman Hekim, buraya gelenlerin ayazmada yıkanıp, suyundan içecek olurlarsa şifa bulacaklarını söylemiş. Bu inançla ayazma ziyarete açılıyor.

Bu ayazma Çengelköy Aya Yorgi Kilisesi'ne bağlı olup verilen yardımlar 7 kişilik kilise idare heyetinde toplanmaktadır.

İnanca göre burada adak adama çeşitli hastalıklara ve özellikle sinir hastalıklarına iyi gelmektedir. Ziyaret sırasında mum, yağ, halı, secade v.s. gibi adaklar adanır ve para yardımı yapılır. Dilək yerine geldikten sonra, söz verilen adaklar yerine getirilir. Bu adakların arasında İsa'nın ve Meryem Ana'nın resim çerçeveleri içinde gümüş kol, gümüş baş v.s. gibi minyatür adakları da görüldü.

Ayazmanın içinden başka bir görünüş..

LİTERATÜR :

- 1) Tanyu, Hikmet; Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara, 1967.
- 2) Ünver, A. Süheyl; Anadolu Folklorunda Halzi Ehenmiyet Gibi Görülen Bazı Misaller. Türk Tıp Tarihi Arşivi. C. 3. Sayı. 10, 1938.
- 3) Ünver, A. Süheyl; Türklerde Mistik Folklorum Esasları, Tıp. Fak. Mecm. C. 2. Sayı. 9, 1939.

Ayazma kaynağının bulunduğu yer..

Kitaplar Arasında :

«KUL HİMMET ÜSTADIM»

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

Halkbilimi ve halk yazını ile ilgilenenler, İbrahim Aslanoğlu adını yakından bilirler. Kendini halkbilimine ve halk yazınına adanmış bir kişidir O. Sivas'ta, yıllardan beri, Sivas Folkloru dergisini tek başına yayımladığı gibi, kitapları ve makaleleriyle de halk yazınına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmalarının son ürünü, **Kul Himmet Üstadım (1)**'dir.

İbrahim Aslanoğlu, bu kitabı ile, Alevî - Bektaşî ozanları arasında bir yenisini katmış olmaktadır. Gerçekten, kimi kaynaklarda «Kul Himmet Üstadım» tapşırma şiirleri görülüyor, bunların ünlü Alevî ozanı Kul Himmet'in olduğu sanılıyor. Ününün yaygınlığına karşın, Kul Himmet hakkında bilgilerimiz azdır. En geniş bilgiyi Cahit Öztelli'de bulmaktayız (2). Bu ünü yaygın kişi, tapşırma benzerliğinden ötürü, son yıllara dek, Kul Himmet Üstadım'ı gölgede bırakmış, Kul Himmet Üstadım'ın varlığı bilinmez olmuştur. İbrahim Aslanoğlu, yaptığı araştırmalar sonunda, işte bu karanlık perdeyi ortadan kaldırmış, «Kul Himmet Üstadım» tapşırma bir Alevî - Bektaşî ozanının kişiliğini ortaya çıkarmıştır.

Kul Himmet Üstadım'ın asıl adı İbrahim'dir. Divriği'nin Karageban bucağına bağlı Örenik köyünde doğmuştur. Doğum ve ölüm yılları kesinlikle bilinmiyor. İbrahim Aslanoğlu'nun nüfus kayıtlarında yaptığı incelemeye göre, 1844 yılı nüfus sayım defterlerinde adına rastlanmamaktadır. Ancak, bizde nüfus kayıtlarının ne denli pürüzlerle dolu olduğu düşünülürse, aşık İbrahim'in 1844 yılı nüfus sayım defterlerinde görülmeysi, onun bu yılda öldüğüne kesin bir kanıt sayılamaz. Bununla birlikte, bize, yaşamının süremi hakkında yaklaşık bir ipucu verir. Denebilir ki, Kul Himmet Üstadım, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısı ile on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısı arasında yaşamıştır. İbrahim Aslanoğlu, yaşamını, 1749 - 1844 yılları ile sınırlandırıyor. Birkaç yıl öncesi ya da sonrası ile, bu tarihler, ozanımızın yaşam yıllarına yaklaşıyor bizi.

Şiirlerinde neden adını ya da başka bir tapşırma değli de «Kul Himmet Üstadım» kullanmıştır? Bu, Alevî - Bektaşî geleneği ile ilgilidir. Alevî - Bektaşî ozanları, ya Hızır elinde bade içerek onu «Üstat» tanırırlar, ya da ünlü bir Alevî - Bektaşî ozanını kendilerine usta seçerler.

Aşık İbrahim, Kul Himmet'i çok sevdiği için, onun tapşırmasına «Üstadım» sözcüğünü eklemiş ve şiirlerinde «Kul Himmet Üstadım» tapşırmasını kullanmıştır. Bu inceliğin ayrıntısına varılmadığı için, yıllar boyu, Kul Himmet'le Kul Himmet Üstadım aynı kişi sanılmış ve Kul Himmet Üstadım'ın şiirleri, Kul Himmet'e mal edilmiştir.

Bu durum, bir gerçeği vurguluyor: Ünlü bir ozan, tapşırma aynı ise, öbürlerini unutturabiliyor. Kul Himmet'in, Kul Himmet Üstadım'ın yerini alışı gibi. Bunun tersine de rastlıyoruz. Pir Sultan Abdal'ın,

Seyyah oldum şu âlemi gezerim

Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Kendi efkârıma okur yazarım

Bir dost bulamadım gün akşam oldu

dörtlülüğü ile başlayan ünlü parçası, birçok kaynaklarda Kul Himmet ya da Kul Himmet Üstadım adına kayıtlıdır.

Kul Himmet Üstadım, Hızır elinden bade içmiş bir ozandır, şu halde «bedeli aşık»lardandır. Böyleleri, halk kesiminde saygın kişilerdir. Gerçi yaşamı boyunca adı yeterince duyulmamış, etkinliği fazla olmamışsa da, zaman, onun şiirlerini ortadan kaldıramamış, Kul Himmet'in diye dillerde dolması, cönkere alınması bunda etken olmuştur. İbrahim Aslanoğlu'nun çok doğru bulgusuyla, «biri diğerinin unutulmamasına, öbürü de gerektiğinden fazla yayılmasına sebep olmuştur.» Yine onun deyişle, o, «Düğün ve âyinlerde çalıp çağırın basit bir köy şairi olarak kalmıştır.» Sağlığında düzenlenmiş cönklerde ve dergilerde adına rastlanmıyor.

Kul Himmet Üstadım'ın şiirleri, birkaç yönden, «usta» tanıdığı Kul Himmet'in şiirlerinden ayrılmaktadır :

Kul Himmet, aşırı bir tarikat propagandacıdır. Bundan ötürü, bir çok şiirleri aynı havayı estirir ve tarikat dışında olanlara fazla bir şey söylemez. Kul Himmet Üstadım'da ise, bu aşırılığa rastlanmaz. O, tarikat inançlarını çiğ ve kuru olarak vermiyor, dizelerini yediriyor, katliktan kurtarıyor şiirlerini. Bunda, Kul Himmet Üstadım'ın hem Alevî, hem de Bektaşî oluşunun rolü vardır. Yalnız Alevî inançlarına bağlı kalsaydı, bu denli rahat söyleyemez, bir tarikat propagandacısı durumuna düşebilirdi.

Şiirlerinde Peygamber sevgisi, Ali sevgisin-

den üstündü. Bu yönüyle de Kul Himmet'ten ve öteki Alevî ozanlarından ayrılır. Peygamberi saygıyla anar ve dar tarikat görüşünden sıyrılmamasını başarır.

Şiirlerinin çoğu düvazdır (3). Bu, geleneğe uyduğundan ötürüdür. Alevî ozanlarının düvaz söylemeleri zorunludur. Halka telkinde bulunmak, Alevî inançlarını yaymak için düvazlardan yararlanılır.

Kul Himmet Üstadım'ı öbür Alevî - Bektaşî ozanlarından ayıran en önemli ayırım, topluma yönelmesi, toplumun dert ve acılarını dile getirmesidir. Şiirlerinde, yaşadığı çağdaki halk topluluğunun dilek ve isteklerinin yansıtıldığını görmekteyiz.

Aslanoğlu'nun yayımladığı 53 şiiri incelediğimizde, bunların çoğunun, yedi ya da daha çok dörtlükten oluştuğu sonucuna varılmaktadır. Kul Himmet'in şiirlerinin çoğu da yediser dörtlüktür. Aslanoğlu, Kul Himmet Üstadım'ın dörtlük sayısı yediden az olan şiirlerinin, aslında yedi dörtlük olduğu kanısındadır. Ya deftere geçirilirken, ya da beğenilmedikleri için kimi dörtlüklerin çıkarıldığını sanmaktadır.

Düvazlerde olsun, öbür şiirlerinde olsun, Kul Himmet Üstadım, öz sesini duyurma olanağını bulmuştur. Şiirlerini okuyunca, bunlardan, usta bir ozanın ağzından çıktığı izlenimini ediniriz. Kimi şiirlerinde, bir tarikat ozanının dışında, özgün düşünen, dünyaya bağlı bir kişinin sesini duyuyoruz. Örneğin,

Sarı gèbe güzèl keklik alamaz
Yürü şahin isen öne gel öne
Yazı kışı gül kadirini bilemez
Bülbül isen güle kona gel kona

dörtlülüğü ile başlayan parça, hem darayak kul lanmanın, hem de bu tür şiirin başarılı örneklerinden biridir.

Kul Himmet Üstadım, biçimsel yönden de tek kalıba bağlanmamış, değişik yapıda ürünler vermiştir. Kitabın 44-48. sayfalarında yer alan parça (No. 23), mani dörtlüklerinden oluşan zincirlemesidir; 24 numaralı parça da (s. 48-50), mani dörtlüklerine dayalıdır. Gerek saz şiirinde, gerek tekke şiirinde bu tür örneklerle az rastlanır.

Kul Himmet Üstadım, şiirin yapısına da özen gösteren bir ozan. Ölçü ve uyaklarında eksiklik ya da tutarsızlık yoktur. Sadece 17 numaralı destanın (s. 34-38) kimi dörtlüklerinde u-

yak değişimi görülüyor. Bu aksaklığın kaynağı ozanın kendisi midir, yoksa cönklerle mi yanlış aktarılmıştır, bilemiyoruz. Ancak, öbür şiirlerinde de bu aksaklıklar bulunmadığına göre, ağzından ağıza geçerken, ya da cönklerle aktarılmış değişikliklere uğramış olması olasılığı akla daha yakın gelmektedir.

İbrahim Aslanoğlu, kitaba aldığı şiirlerin seçiminde titiz davranmış, bilimsel yöntemi uygulayarak, birkaç dergi ya da cönkte Kul Himmet Üstadım adına aynı şiire rastlamışsa onları kitabına almıştır. «Bunlar dahi kesinlik ifade etmez.» diyor ki doğrudur. Aynı şiirin değişik çeşitlenmeleri (varyant) varsa, bunlardan doğruya en yakın olduğu kanısına vardığı bir tanesini seçmiştir. Dipnotlarında bu çeşitlenmeler gösterilebilirdi. Ama, kendi adına bastırıldığı kitabın oyununu büyültmemek için bundan vaz geçmiştir.

Kuşkulu sayılan şiirler ayrı bir bölümde verileseydi, yararlı olurdu. Bu parçalara bakıp başka yayımlarla karşılaştırarak kimin ya da kimlerin olabileceğini denetleyebilirdik. «Parasaf» so-run, bu isteğini de gerçekleştirmesini engellemiştir.

Şiirlerde, birtakım bölgesel ve yerel sözcükler geçmektedir. Bunlar ya dipnotlarında açıklanmalı, ya da bir sözlükte toplanmalıydı. Anlamı bilinmeyen bir sözcük için, bu nedenle, çeşitli kaynaklara baş vurma zorunluğuna doğuyor.

İbrahim Aslanoğlu, şiirleri nerelerden derlediğini teker teker göstermiş, bir kaynakça da eklemiştir. Böylece, bilimsel ahlâka uygun düşen bir davranışın belgesini vermiştir. Nicelerini biliriz ki, emekleri sadece şiirleri daktilo etmekten öteye geçmediği halde, yararlandıkları kaynakların ve kişilerin adlarını anmaktan titizce sakınmışlardır... İbrahim Aslanoğlu'nun davranışı, böylelerine olumlu bir örnek olmalıdır.

Kul Himmet Üstadım, ilk kaynaklara dayalı çalışmanın başarılı bir ürünüdür. Genç araştırmacılar onda, bir ozanın nasıl inceleneceğinin ve nasıl değerlendirileceğinin somut örneğini bulacaklardır.

(1) İbrahim Aslanoğlu, Kul Himmet Üstadım, Sivas, 1976.

(2) Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, İstanbul, 1973, s. 362 - 363.

(3) İçinde On İki İmam'ın adının geçtiği ve övüldüğü şiirlere düvaz denir.

Derlemeler, Açıklamalar :

ADANA KÖYLERİNDEN BİLMECELER

I — İnsanla, insan organlarıyla ilgili bilmece-ler :

- İki dereden su gelir,
Beş kardeş karşı durur.
BURUN, EL (6)
- Metel metel metledi,
Yedi cihan atladı.
GÖZ (8)*
- Yedi delikli tokmak,
Bunu bilmeyen ahmak.
KAFA (2)
- Kıvrım kıvrım tas,
Birini kaldır birini bas.
KULAK (1)*
- Sarp kaya yüzünde kıvrım çörek.
KULAK (7)
- Zengin mendiline kor,
Fukara yere atar.
SÜMÜK (2)

II — Hayvanlarla, hayvansal ürünlerle ilgili bilmece-ler :

- Küçücük kuşlar,
Urum'da kışlar,
Kendi kazanır
Ele bağışlar.
ARI (4)
- Kol kol olduk dağıldık,
Yeşil dala yığıldık.
ARI (5)
- Değirmene gider, izi yok;
Çörek eder, tuzu yok.
ARI (7)
- Etten sakallı.
HİNDİ (4)
- Karanlıkta don yur.
İNEK (2)*
- Altı tahta, üstü tahta;
İçinde kara Fatma.
KAPLUMBAĞA (8)
- Geriden baktım hiç yok,
Yanıma vardım pek çok.
KARINCA (5)
- Yük başında kıllı yumak.
KEDİ (2)
- Derede lik lik,
Tepede lik lik;
Kemiksiz lik lik,

İlksiz lik lik.

KELEBEK (1)

- Yamaçta kartal oturur,
Kanadını tartar oturur,
Bin yumurtayı birden gö-türür.

ÖRÜMCEK (1)*

- Yer altında yağlı kayış.

YILAN (7)

- Benim bir kutum var,
İki türlü otu var.

YUMURTA (2)

III — Bitkilerle, bitkisel ürünlerle ilgili bilmece-ler :

- Uzun uzun uzlaşma,
İçinde bir bazlama.

GÜNEBAKAN (4)*

- Fini fini,
Küçük sini.

MERCİMEK (5)

- Dışı beyaz, içi sarı.

NERGİZ (6)*

- Bahçeden aldım bir tane,
Eve getirdim bin tane.

NAR (3)

- Ak koyun akışır,
Suya gelir bakışır.

PIRINÇ (4)*

- Ay gibi eğri, duz gibi acı;
Bunu bilmeyen kuzlacı.

SARMISAK (2)

IV — Doğayla, doğa olaylarıyla ilgili bilmece-ler :

- Yük üstünde yarım kömme.
AY (1)
- Çıt demeden çalığa girer.
DUMAN (1)
- Çalığı çıt demeden geçer.
GÖLGE (2)
- Ben giderim, o gider;
Arkam sıra tøm tøm eder.
GÖLGE (9)
- Yere basar, izi yok;
Ateşi var, közü yok.
GÜNEŞ (9)*
- Tırıs gider, izi yok;
Kendi çarpar, tozu yok.
RÜZGÂR (5)*

Yazan : M. Sabri KOZ

- Burdan attım kılıcı,
Halep'ten çıktı bir ucu.
ŞİMŞEK (7)
  - Ufacık ufacık kömme eder,
Babası evini görmeye gider.
YILDIZ (1)*
  - Akşamdan ektim nohudu,
Sabah kalktım yoğudu.
YILDIZ (5)
- V — Eşyalarla ilgili bilmece-ler :
- Yere düşer, paslanmaz;
Suya düşer, ıslanmaz.
ALTIN, GÜNEŞ (8)
  - Bilâ yüzlü,
Bin gözlü.
ARI PETEĞİ (6)*
  - Karnı tok,
Gölgesi yok.
BUĞDAY KUYUSU (6)
  - Uzun uzun urganlar,
Ucunda demir hanlar,
Çağırır sazı ağlar,
Saçı benim elimde.
ÇIKRIK (3)*
  - Bir yanına kar,
Bir yanına dolu yağar.
ÇİRCİR (7)
  - Kuru ağacı oyarlar,
İçine Leylâ koyarlar;
Leylâ Hanım söylesin,
Kulağınız dinlesin.
DAMDIRA (4)
  - Taş demir,
Yediği hamur,
Dünyayı yese de
Kendisi aç kalır.
DEĞİRMEN (1)
  - Alnı sakar,
Göğe bakar.
DIKEÇ (2)*
  - Attan üçe, itten alçak.
EĞER (3)
  - Gökten düşse ölmez, suya düşse ölüdür.
KÂĞIT (2)
  - Bir tutamdan artıcık,
Başcağızı kerticik.

5. Başı sallanır,
Dibi kıllanır.
- KİRMEN (5)**
6. Tarlası beyaz, bideri siyah.
- KİTAP (7)**
7. Alaca mezar,
Dünyayı gezer.
- PARA (5)**
8. Yer altında, kangur kungur.
Saban Demiri (3)
9. Alası alası,
Bunu bilmeyen yedi köy veresi.
- ŞEMEDAN (2)***
10. Altı ayağı var altında,
Bir kuyruğu var sırtında.
- TERAZİ (1)**
11. Bir atım var haşarı,
Kıçı damdan dışarı.
- USTURA (2)***
52. Dilim dilim nar,
Dize çıktı kar,
Uçtu keklik
Kaldı dilbar.
- YABA, MALAMA (2)***
53. Karanlık yerde kadı oturur.
YAĞ DERİSİ (1)*
54. Gündüz kalede,
Gece belada.
- YATAK (7)**
- VI — Ölüm, din ve öteki konularla ilgili bilmeceler :**
55. Ulu deniz içinde kaba ye-
mişen ağacı.
- AKIL (3)***
56. Benim bir gülüm var: Se-
ne de iki kere açar.
- DİNİ BAYRAMLAR (2)***
57. El yapar yapısını,
Ağız açar kapısını.
- KÖFTE (2)***
58. Lem gördüm lem gördüm,
Yer altında dam gördüm
Tuzsuz pişen aş gördüm,
Köpük kusan taş gördüm.
- MEZAR, SÜT, SABUN (1)**
59. Gökten bir kitap düştü,
Elalem kapıştı.
- ORUÇ (1)***
60. Su sıra gittim,
Susumdan öldüm,
Azzığım belimde
Acımdan öldüm.
- ORUÇ (9)***
61. İnce dık dağdan kar yağar
UN ELEMEK (2)
62. Çarşıdan alınmaz,
Çevre ye konulmaz.
- UYKU (7)**
63. Hınıdı hınıdı,
Akşamki bize gelen kimidi?
UYKU (2)

- (5) — Bahçe — Gökçayır » (7 bilmece)
(6) — Bahçe — Ellek » (4 bilmece)
(7) — Bahçe — Karkın » (9 bilmece)
(8) — Ceyhan — Köşreli » (3 bilmece)
(9) — Osmaniye — Cevdetiye » (4 bilmece)

Ayrıca, bilmeceler yayıma hazırlanırken bazı bilmecelerin, derlendiği yeri gösteren sayıların üzerine (2) işareti konulmuştur. Bu işareti taşıyan 22 bilmece İhan Başgöz ve Andreas Tietze'nin yayınladıkları **TÜRKİYE BİLMECELERİ KÜLLİYATI** [Bilmece : A Corpus Of Turkish Riddles; Berkeley, Los Angeles, London : University of California Press, 1974, 1063 sayfa.]

12000 Türk bilmecesini ihtiva eden bu Külliyyat'ta bir çok bilmecenin bulunmaması doğaldır. Bu yüzden, yapılacak yayınlarda Külliyyat'ta bulunmayan metinlerin işaretlenmesi yararlı olacaktır. Ben de bundan böyle yayınlayacağım bilmeceler arasında bu Külliyyat'ta bulunmayanları işaretleyecek ve ileride bunları bir araya toplayarak kitaplaştıracam.

**

SÖZLÜK :

Bider : Tohumluk tahıl.

Bilâ yüzlü : Yüzsüz, yüzü olmayan.

Çirçir : Çirçir, pamuğu kozadan ayırmaya

yarayan araç.

Damdra : Tambura.

Görüşler, Düşünceler :**ÖZGÜN (ORIJİNAL) KÜLTÜR (1)**

Yazan : Ali Rıza BALAMAN

Hacettepe Üniversitesi Öğretim Görevlisi
Sosyal Antropolog Dr.

«Eski çamlar bardak oldu» atasözünü yorumlamada, çoğumuzun sıkıntıya düşmemesine karşın, «bu nasıl çam ki bardak oldu?» ve «bu nasıl bardak ki çamdan yapıldı?» sorularındaki çam ile bardak ilişkisini, kanımca, çok azımız anlar ve cevaplayabiliriz.

Genel olarak kırsal bölge yaşamında varolan ve atasözlerimiz içinde yer alan, çam ağacı gövdesinden yapılan bu araç'ın, Denizli yöresindeki adı, «senek», İcanadoludaki adı, bardak, Karadenizdeki adı ise «mastele»dir. Çeşitli boylarda, kulplu, çam ağacı gövdesinden oyularak yapılan, testiye benzeyen, ama, ondan daha çok dayanıklı olan bardak, çobanın ayranını, ırganın suyunu taşımada kullandığı bir araçtır.

Bir tür topraktan pişirilerek yapılan çömlek (kap-kacak)ın kullanılmaya başlanılmasından da önce Anadolu dağ köylüleri, çevresindeki gereçleri, ellerindeki mevcut araçlarla değerlendireyor; bakırı, camı, plastiği kullanmadan gereksinme duyduğu araçlarını yapıyor, onları kullanıyor ve kendi kendine yeterli olma çabasını sürdürüyor.

Halkbilimi (Folklor) (2) nin konusu olan özgün kültüre örnek olarak seçtiğimiz yukarıdaki olgu da görülüyor ki, doğada soyunu sürdürme savaşını başarmış insanoğlu, gereksinme duyduğu araçlarını yapmayı da başarmış, onları bugüne değin de kullanmış, kullanmaktadır. Benzinin (sıvı yakıt'ın) ve kibritin henüz bulunup kullanılmaya başlanmadığı dönemlerde insanoğlu, ateş yakacak araçtan yoksun değildi. Bir parça sertce demiri, çakmak taşına vurarak çıkarttığı çingiyi «kav»ını yakar, onu da sigarasını yada ateşini yakmada kullanırdı. Kırık - çı-

Dikeç : Meyve ağaçlarına ve sebzelere verilen destek.

Kömme : Kömbe, iki saç arasında pişirilen köy çöreği.

Ma'ama : Harmanda düvenle parçalanmış ekin.

Urum : Çukurova'da Anadolu'nun öteki kesimlerine verilen ad, Rum...

Yemişen ağacı : Kırmızı, küçük meyveleri olan bir yabancı ağaç.

kık uzmanı doktor (Ortopedist) bulunmayan toplumlarda, hayvan keserek anatomi öğrenen kasaplar, biraz da sinama - yanılma tekniğini kullanarak kırsal bölgede «sınıkcılık» yaparlar. Kırık ve çıkıkları onararak hastasını sağaltan (tedavi eden) sınıkcıların bu konudaki uğraşları, özgün kültüre gösterilecek diğer örnekler arasındadır.

Bu verdiğimiz örneklerin sayısını çoğaltmamız olanaklıdır. Toplum bilimlerinde, Temel Düşünce Kuramı: «İnsanlar, az bir farkla aynı şeyi düşünür ve aynı şeylere gereksinme duyarlar» der. Gereksinmeler de buluşların anası olduklarına göre, bir yığın buluşlarla, çağdaş endüstri kültürü düzeyine ulaşmadaki insanoğlunun korkunç zekâsı, becerisi ve gücü insanoğlu'nun gurur kaynağıdır. Bunların hiç birisi, nedensiz çabasız, zamansız ve kendiliğinden olmamıştır. İnsanoğlu yaratıcıdır, yapıcıdır ve bir o denli de yapıp ettikleriyle gururlu ve onurludur. Yeter ki, bağımsız, özgür olsun, kendine güven duysun ve gereksinme içinde bulunsun...

SONUÇ

Aydın olanımız ya da olmayanımız, okur - yazar olanlarımız ya da olmayanlarımız çok iyi bilmeliyiz ki, üyesi bulunduğumuz toplumun, her toplum gibi, kendine özgü bir kültürü (yaşam türü) vardır. Bu kültür, başka kültürlerden ne daha iyi, ne daha kötü; ne daha güzel ne de daha çirkindir ama, kendinden güçlü olandan biraz zayıf, kendinden zayıf olandan da biraz güçlüdür. Eütün bu söylediklerimizden sonra, dememiz o ki, kültürümüzü ve onun da içinde özel bir yeri olan özgün kültürümüzü bellemek ve bellemek zorundayız. Eğer, aldırılmaz, kulak asmaz, kendimizi öğrenmezsek, özgün kültürün gerçek sahibine, «nicesiniz?» diye hatırlanan politikacıya : «nice olalım... Savaşta bizim, barışta sizin olan vatani bekler, otururuk diyen kırsal bölge insanını, televizyonda kendimize güldürü konusu olarak seçer, onu anlatır, onun türküsünü çığırır; ona dayanır, onun oyuyla meclislerde çoğunluk olur, onun sırtından geçinir ve bunlarla da kendimize ün kazanırız. Örneğin :

Ağzında köylünün türküsü, ağıdı, ezgisi ol-

GÜZEL AHMET MASALI ÜZERİNE

Yazan : Dr. Mehmet TUĞRUL

Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 325 inci sayısında yayımlanan «Güzel Ahmet» masalını derleyen sayın Hayrettin İvgin, yazısında : «Masal bir bütün olarak görünüyorsa da Dede Korkut hikâyelerinin rivayeti olduğu ortadadır» diyor. Bu görüşü desteklemek için de masalın «Boğaç, Bamsı Beyrek, Kanturalı» hikâyelerine benzediğini bildiriyor.

Dikkatle incelendiğinde görülür ki bu masal, Dede Korkut kitabındaki üç hikâyenin birleşmesinden oluşmuş bir parça değil «Şah İsmail» hikâyesinin bir varyantıdır. Olayların niteliği, sıralanışı ve motiflerinin büyük çoğunluğu Şah İsmail hikâyesine benzemektedir. Bu durumu açıklamaya çalışalım.

duğu halde, kürkler içinde, mini golf alanında adını bilmediğimiz değnekle golf topuna vuran; türküsünü çığırıldığı toplumun değerlerinden yoksun, onun varlığını unutmuş olanların bu davranışı;

Başına geçirdiği bir kasket ya da tepelikle kendini köylü sanan bozuk ağız (şive) hı ban-ka reklamcısının çirkin görünümü;

«Partimizin geleceği için tabana inelim, onlarla organik bağlar kuralım ve bunun için de onların düzeyine inelim» önerisinde bulunan parti yöneticilerinin, köylü düzeyine çıkmak gereği yerine kendini beğenmenin boş gururu içinde, köylü düzeyine inmeyi düşünmesi;

Kendi toplumunu bir varlık olarak görmeyi unutmuş çirkin politikacının: «Ne yani... Batı yardımına hayır mı diyelim...» türündeki yorumu;

Bütün bu saydıklarımız ve saymayı unuttuklarımızın temelinde, kendi toplumuna yabancı düşmüş, yaratıcılık yerine öyküncülüğü yeğlemiş, kendini ve toplumunu bir değer ya da değerler bütünü olarak görmemiş, görememişliğin, halkbilimi ve benzer toplumsal bilimlere sırtını dönmüşlüğüün bilinçsizliği, ezikliği ve güvensizliği yatmaktadır, kanımızca.

(1) Kültür, üretim tarzının belirlediği bir yaşam türüdür.

(2) Folklor'u yalnız halk dansları olarak tanıyan ve tanıtan görüşe karşıyız. Halkbilim (Folklor), alanı insan; konusu özgün kültür olan; belli bir yöntem anlayışıyla soyut düzeyde genellemelere (kuramlara) ulaşmayı amaçlayan toplum bilimleri arasında bir bilimdir (disiplin)'dir. Bkz. Türk Folklor Araştırmaları Dergisi Mayıs 1976; Sayı: 322.

1. Güzel Ahmet masalının Şah İsmail hikâyesine benzeyen kısımları şunlardır :

a) Bir dervişin sihirli elma vermesi, bu elmayı baba ile ananın yarımşar yemeleri, kabuğunu da ata yedirmeleri.

b) Güzel Ahmedin atının sihirli elma kabuğunu yiyerek Şah İsmailin Kamertay denilen atı gibi olağanüstü nitelik kazanması.

c) Güzel Ahmet'in okula gönderilip okutulması.

ç) Güzel Ahmet'in bir heybe altın alarak atlanıp Hırız Malı denilen kızı aramaya gitmesi.

d) Güzel Ahmet'in devlerle savaşıp onları yenerek Hırız Malı ile evlenmesi (Şah İsmail'in Gülperi ile evlenmesi gibi).

e) Güzel Ahmet'in kelleden sarayı görmeye gitmesi ve kanlı pılavdan yemesi.

f) Güzel Ahmet'in, Şah İsmail hikâyesinde yer alan Arap Zengin'in tam benzeri erkek kılığındaki maskeli kıza yarışması ve yarışı kazanarak o güzel kıza ikinci evliliğini yapması.

g) Güzel Ahmet'in bir padişah kızı ile de evlenerek üç karısı ile birlikte kendi köyüne dönmüşü.

h) Güzel Ahmet'in babasının üç gelini görüp sevmesi ve oğlundan almak istemesi.

i) Babasının Güzel Ahmet'i kandırıp tilsimini öğreterek onu başlatması.

j) Güzel Ahmet'in gözleri çıkarılarak sağ gözünün sol cebine, sol gözünün sağ cebine konulması ve bir kuyuya atılması.

k) Güzel Ahmet'in bir kervan yardımıyla kuyudan çıkarılması ve gözlerinin yerlerine yerleştirilmesi.

l) Bir kuşun ağaçtan düşürdüğü yaprağı gözlerine sürerek Ahmet'in eskisi gibi görür duruma gelmesi.

m) Köylülerin verdiği ata binerek köyüne gitmesi ve babasını öldürüp üç karısı ile müradına ermesi.

2. Sayın Hüseyin İvgin'in değindiği Boğaç, Bamsı Beyrek ve Kanturalı hikâyeleriyle olan ayrılıklara gelince :

a) Evlât sahibi olma motifi değişiktir. Boğaç'ın babası Oğuz beylerinin duasıyla, Ahmet'in

ARAŞTIRMALARI

babası ise sihirli elma ile evlât sahibi olurlar.

b) Boğaç bir azgın boğayı öldürerek yiğitliğini gösterir ve ad almaya hak kazanır. Güzel Ahmet masalında böyle bir olay yoktur.

c) Boğaç'ın babası, kötü kişilerin yalan söyleyip kışkırtmaları üzerine oğlunu öldürmeye kalkışır. Güzel Ahmet'in babası ise güzel gelinleri almak için oğlunu aldatarak gözlerini oydu-
rur.

ç) Boğaç'ın yarısı dağ çiçeklerinden ve ana sütünden yapılmış merhemle sağaltılır; yani oldukça gerçekçi bir yöntem uygulanır. Güzel Ahmet'in gözleri ise sihirli bir yaprağın sürülmesiyle sağalır.

d) Boğaç iyileşince, tutsaklığa düşmüş olan babasını kurtarır. Güzel Ahmet iyileşince babasını bağışlamaz, öldürür.

e) Bamsı Beyrek'in Banı Çiçekle, Kanturalı'nın Selcen Hatunla yarışmaları, Güzel Ahmet'in Sultan Hanımla yarışmasına biçim yönünden benzerlik gösterirse de temelde ayrılmıştır. Sultan Hanım erkek kılığında ve maskelidir. Güzel Ahmet onun kız olduğunu bilmeden döğüşe girmiştir. Öteki hikâyelerde böyle bir durum yoktur. Oğlanlar bir kıza yarışıklarını bilmekte-
diler. Aslında kendilerine eş olarak benimseyecekleri kızların erkek gibi gözü pek ve becerikli olmasını isterler. Ahmet'in böyle bir isteği yoktur.

Bu duruma göre Güzel Ahmet masalını Dede Korkut hikâyelerinin bir varyantı saymak olanaksızdır. Kaldı ki bir masal ancak bir tek hikâyenin ya da bir tek masalın varyantı olabilir; üç hikâyenin varyantı olamaz. Elbette Dede Korkut hikâyelerindeki motifler başka hikâye ve masallara geçmiştir. Bir masal ya da hikâyenin başka masal ve hikâyelerden motif alması, onların varyantı sayılması için yeterli değildir. Varyant sayılmak için, kuruluş ve örgü yönünden sağlan benzerlikler bulunmalıdır.

Şah İsmail hikâyesinin türkülerden sıyrılarak masallaşmış başka varyantları da vardır (1). O varyantlarda görülen «Şah İsmail» adı bu son varyantta «Güzel Ahmet» olmuştur; fakat olaylar, kuruluş ve örgü fazla değişmemiştir.

(1) Bkz. Dr. Mehmet Tuğrul, Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı, sayfa 138, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Bize gelen
KİTAPLAR

● Mehmet Ziya : «YENİKAPI MEVLEVİHANESİ». Yavuz Senemoğlu tarafından basılmıştır. İslâm'da felsefe ve tasavvuf, Mevlevilik tarikatı, Büyük mevleviler, görüşleri; Yenikapı Tekke ve Dergâhı, Kurucusu, Devirleri, Post Nishinleri, Değerleri, Eserleri, Dergâhın Yanışı ve Yeniden yapıtlışı, Tarih kasideleri, Çelebi Efendiye, şeyhlere hitabeler. Tercüman 1001 Temel Eser, No. 86. Kitap 19,5 X 13,5 cm. boyunda, 246 sayfa, 10 lira.

● İlyas Sürmeli : «KIRŞEHİR». Kırşehir, Kırşehir ilçeleri, iklimi, doğal durumu, akarsuları, gölleri, kaplıcaları, geçim kaynakları, tarihi eski çağları, Etiler devri, Selçuklular çağı, Osmanlılar dönemi, Cumhuriyet'te Kırşehir, Kırşehir'den yetişenler, görülecek yerleri, Kırşehir folklorundan seçmeler. Filiz Yayınları, No. 5. Baytoklar Kitabevi, Kırşehir. 16 X 12 cm. boyunca, 64 sayfa, 3 lira.

● Atâ Terzibaşı : «KERKÜK HOYRATLARI» VE MANİLERİ», 3. basılı. Üçüncü ve ikinci basılı için, Başlangıç, Umumi olarak hoyrat ve mani, yerli kaynaklar, yabancı kaynaklar, Bibliyografik liste, bizde ve başka ülkelerde hoyrat ve mani, Hoyrat sözcüğünün aslı, mani sözcüğünün aslı, hoyratlar mani arasında mukayese, tarif ve şekil, vezin, kafiye, redif, hoyrat tarzında cinas sanatı, Hoyrat ve manilerde mânâ bağılılığı, hoyrat ve manilerde iktibas ve tazmin, hoyrat ve manilerde güzel kavramı, hoyrat ve manilerin doğuş sebepleri, hoyrat ve mani biçiminin eskiliği ve gelişmesi, Irak'ta Türk musikisine toplu bir bakış, hoyrat ve maninin ezgi ile söylenişi, Türk musikisinde uzun hava tarzı, Irak makam tarzının sanat kavramı, Hoyrat tarzının musiki kavramı, Hoyrat u-sulleri, Hoyratlarda miyan, Besteli mani, çalgı aletleri, Tekke musikisi takımı, Halk musikisi aletleri, hoyrat çağırma gelenekleri, karşılıklı Hoyrat çağırma, olaylara dayanan hoyrat ve maniler, tanınmış hoyrat çağırıcılar, uygunluk çağı, İki Dünya Savaşı aralığı, Bugünkü çağ, Sonsöz, Kerkük hoyrat ve manileri. Ötügen Yayınevi, Klodfarer Cad. No. 40/7, Divanyolu - İstanbul. 19,5 X 12 cm. boyunda, 3 cilt bir arada, 600 sayfa, 40 lira. İstanbul, 1975.

Aynı Olayları :

14. İZNIK ÜZÜM BAYRAMI VE FESTİVALİ

Yazan : İhsan HİNÇER

14 yıldan buyana başarı ile süren İznik Üzüm Bayramı ve Festivali, bu yıl 16 ve 17 Ekim Cumartesi ve Pazar günleri yapıldı. Bayram, çok büyük bir ilgi gördü. Bütün komşu il ve ilçelerden gelen halk ve köylülerle mutlu iki gün yaşandı. İznik halkı, İznik'e gelen konuklar ve İznik Köyleri halkı Bayram'a içtenlikle katıldı.

Bayram'a İstanbul'dan Bakırköy Halkevi ile Kadıköy Halk Eğitimi Merkezi Halk Oyunları Toplulukları çağırılmıştı. Ayrıca Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nün Halk Türküleri Grubu da konuklar arasında idi.

Bayram, 16 Ekim cumartesi günü saat 14.30 da Belediye binası önünde başladı. Şehir halkı tıpkı Avrupa'nın küçük şehirlerinde yapılan Uluslararası Festivallerde olduğu gibi sokakları tıklım tıklım doldurmuştu. Konukları başına basan, sokaklara, pencerelere ve her yere dolan İznik halkı Üzüm Bayramı'nı sevinçle kutluyordu. İstiklâl Marşı büyük bir saygı içinde dinlenildi. Bunu Belediye Başkanı İnal Sargın'ın, Kaymakam Bilgealp'in konuşmaları izledi. Festival Kervanı, İnegöl Mehter Takımı, Bakırköy Halkevi ve Kadıköy Halk Eğitimi Merkezi Halk Dansları Ekiplerini, İznik Köyleri'nin Oyun Toplulukları takip etti. Ekipler renkli ve değişik giyim kuşamları ve yürürken oynadıkları oyunlarla halkın büyük ilgisini çekti. Hepsisi de çilginca alkışlandı.

Halk akşama kadar Bayram şenliği içinde Üzüm Bayramı'nı kutladı. Gece de, Kumcu ve Kardeşler sinemalarının Halk Oyunları Ekipleri ile Halk Türküsü sanatçıları seyretmek ve dinlemek için hıncahınç doldurmuştu. Bakırköy Halkevi Halk Oyunları Topluluğu sırası ile Gaziantep, Elâzığ, Bayburt, Bitlis, Silifke, Kars - Kafkas, Bursa Kılıç - Kalkan oyunlarını, Kadıköy Halk Eğitim Merkezi Halk Dansları Takımları da Erzurum Kız, Erzurum Erkek, Sivas Kız, Artvin ve Van Yöresi Oyunları'nı oynadılar. Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde Mehmet Özbek'in yetiştirdiği Türk Halk Musikisi sanatçıları çeşitli yurt türkülerini okudular. Gönül Karapınar, Neclâ Cengiz, Kadri Şevket Bige ve Orhan Hakan Günay'ın okuduğu türküler büyük alkış topladı.

17 Ekim pazar günü de Bayram aynı coşkunlukla kutlandı. Üzüm yetiştiricileri arasında yapı-

lan Üzüm Müsabakası büyük ilgi çekti. Her köy kendi ürünü üzümleri traktörlere bağlı römorklarda halka gösterdi. Halka, salkım salkım üzüm dağıttı. Üzümle yaptıkları tabloları, Türkiye haritalarını, Atatürk portrelerini taşıyarak sokakları ve gönülleri doldurdular. Ulusal köy danslarını, ulusal kıyafetleriyle oynadılar.

Belediye önündeki alanda Üzüm ve zeytin üreticilerine hediyeleri dağıtıldı. Bu sırada Bursa ve Gemlik'e temel atmaya gelen Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan ile Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal, İznik'te Üzüm Bayramı ve Festivali'nin kutlandığını haber almışlar, Bursa Valisi Mehmet Karasarlıoğlu ile birlikte İznik'e gelmişlerdi. Bayramlarını kutlayan halka karşı birer konuşma yaptılar. Bu konuşmaları TRT kameraları film aldı. İznik halkı TRT Bayramlarını film ve bandla tesbit ettiği için büyük sevinç gösterdi. Halk «Üzüm Bayramımız» TRT de bütün yurda duyurulacak, diye sevindi. (Bu görüntüler bugüne değin TV de yayınlanmadı).

Daha sonra 14. İznik Üzüm ve Festival Kraliçeleri seçimine geçildi. 11 kişilik Jüri'de İhsan Hınçer, Orhan Tuğsavul, Orhan Okay ve şehrin ileri gelen kişileri ve hanımları yer almıştı. Güzellik yarışmasına yerli ve konuk 9 genç kız katıldı. Dereceye giren genç kızlarımıza sırasıyla değerli armağanlar verildi. Ayrıca Bayram'a katılan Halk Oyunları ve Türküleri sanatçılarına birer sandık İznik Üzümü hediye edildi. Halk Güzellik Yarışmasını ve Hediye Törenini ilgi ile izledi ve içten gelen bir istekle alkışladı.

Gece de yine Halk Oyunları ve Halk Türküleri Toplulukları değişik oyunlarla Bayram'a renk kattılar.

İznik 14. Üzüm Bayramı ve Festivali'ni gerçekleştiren Festival Komitesi Başkan ve Üyeleri Kaymakam Ahmet Bilgealp, Belediye Başkanı İnal Sargın, Halk Eğitimi Merkezi Müdürü Doğan Meriç, Orman Bölge Şefi Gündoğdu Milli, Emniyet Amiri Yurdakul Kırtıoğlu, İlköğretim Müdürü Mustafa Alptekin ve İsmail Çalıkan'ı, halka mal edilen ve içtenlikle kutlanan böyle güzel bir Bayram'ı düzenlediklerinden dolayı tebrik ederiz.

Yurt Dışı Festivaller :

HALKEVLERİ HALK OYUNLARI GRUBU İSİVİÇRE'DE

Yazan : Osman NAHYA

Ankara Halkevleri Genel Merkezi Halk Oyunları Grubu Sanatçılarından bir bölüm Fribourg'ta...

İsviçre'nin Fribourg kentinde düzenlenen Uluslararası Halk Oyunları Festivali'ne Türkiye'yi temsil eden Halkevleri Genel Merkezi katıldı. Kendi maddi olanaklarının dışında hiç bir yardım görmeksizin bu görevi yüklenen bu kuruluşu her yönüyle tebrik etmek isteriz. Özellikle grup başkanı Nejat Tosun'un gayretiyle sonuçlanan bu festivalde ekiplerimiz görülmeye değerdi. Türk Halk Oyunları, ancak bu kadar güzel bir şekilde temsil edilebilirdi. Bu nedenle Halkevleri Genel Merkezi Halk Dansları Örnek Grubu'ndaki elemanları kutlamak gerektir.

Bu Festivalde İsviçre ile birlikte, sekiz ülke katılıyordu. Bunlar Türkiye, Fransa, İtalya, Antiller, Hollanda, İsveç, İsviçre ve Romanya idi. Festivalin en ilgi çekici yönlerinden biri de iki gün süren bir konferansın düzenlenmesiydi. Bu konferansta her ülke kendi halk oyunlarını, halk müziğini ve kıyafetlerini, dinleyicilere tanıtmaya

çalışıyordu. Biz de çeşitli kaynaklardan yararlanarak Halk Oyunlarımızı tanıtmaya çalıştık. Bu arada en eski bir oyunumuzu belgesel bir filmle gösterirken slaytlarla da kıyafetlerimizi tanıttık. Filmlerimizden birisi Zeybek Bölgesi'nden Balıkesir'in, Güvende Zeybeği ile konuya girmeye çalıştık. Filmin bitiminden sonra aynı yörenin giysilerini slaytlarla gösteriyorduk. Türk Halk Oyunları'nın çeşitli etkenlerle oluştuğunu, oyunlarımız üzerinde dinî etkinin de bulunduğu ve buna örnek olarak da Semah oyununu sunuyorduk. Yine bu arada bu yöreye ait giysi slaytlarını gösteriyorduk. Geriye kalan çok kısa bir zaman içerisinde de diğer yörelerin slaytlarını göstererek konumuzu aydınlatmaya devam ediyorduk. Bize ayrılan sürenin çok kısa oluşu nedeniyle, konumuzu gücümüzün yettiği kadarıyla anlatmaya çalıştık.

Fribourg Uluslararası Halk Oyunları Festi-

Kaybettiğimiz Halk Şairleri :

BARDIZLI NİHANİ *

Yazan : Mehmet GÖKALP

Erzurum'un Şenkaya ilçesi, Bardız bucağının Göreşken köyünden aşık Nihani (Mustafa Gedik) 12 Mart 1967 de öldü. 1885 yılında aynı köyde doğmuş olan Nihani, demircilik yapan Recep Usta'nın oğlu idi. Annesi Makbule H. oğlunun davar gütmesine pek rıza göstermemiş. Vakta ki genç Mustafa, bir gün ortalığın karması üzerine bir şehit mezarının taşına sırtını dayayıp uyur ve rüyasında pir elinden üç tas bade içip Afganistan'da Mihriban adlı kıza aşık olur, bundan sonra coşkun duygularıyla şiirler söylemeye başlar. Köylüler bu değişikliğe akıl erdiremezler ve Narmanlı Sümmani'yi getirirler. Sümmani, Göreşken köyünde Recep Usta'nın evinden içeri girince sağ elini havaya kaldırır :

— Üç hâlden biri : Ya içti dile geldi, ya dökü sapıttı, ya da katı susadı, içtim diye aldanır. Çekilin şöyle söyletirim ben onu...» diyerek Nihani'ye :

**Dinle oğul dinle güş ver bu söze
Bakayım esrara erbildin mi?**

vali, 26 Ağustos 1976 akşamı Üniversite konferans salonunda büyük bir seyirci önünde başladı. Sahneye en son Türk ekipleri çıktı.

Halay bölgesinden Elaziğ kentimizin Çayda-Çıra oyunu ile bir sahne düzenlemesi sergiliyorduk. Tüm ışıklar sönmüştü. Seyirciler, ellerinde yanan mumlarla kızılı - erkekli sahnedeki gösterilerine başlayan ekibimizi nefes almadan izliyordu. Bu sırada büyük bir alkış tufanı koptu. Salonda alkışlanıyan yok gibiydi. Bu oyunumuzun arkasından Bingöl, Bitlis, Silifke, Erzurum Kız, Antep Halk Oyunları Ekipleri gösterilerine başladılar. Her ekip oyununu bitirirken, İsviçreli ve çeşitli uluslara mensup seyirciler gibi Fribourg'ta çalışan Türk işçileri de alkışlıyordu. İşçilerimiz üstelik oyun elemanlarımızı buket buket çiçek yağmuruna tutuyordu. İlk gece gösteri büyük bir coşkunlukla sona erdi. Tüm konuklar alkış temposuna başladılar. Festival başkanının ricasıyla bütün ekipler tekrar sahneye davet edildi. Bu arada davul, zurna, kemane ve klarnetle güzel bir Anadolu havası çalarak konukları selamladık.

Ertesi gün akşam üzeri, bir açık hava müzesi gibi, muhafaza edilen eski Fribourg şehrinde e-

En evvel kim geldi göründü göze
Huzurunda boyun burabıldın mi?

Diye soruyor. Genç Nihani hemen «ayak uyduruyor :

**Bin üç yüz on sekiz tarih bu zaman
Bir derin esrara erenlerdeniz
Geldi selâm verdi üç tek dervişan
Erbab huzuruna varanlardanız.**

Diyor ve karşılaşma devam edip gidiyor. Sümmani onun gerçekten «bâdeli bir âşik» olduğunu anlıyor.

Uzun süre Doğu Anadolu'da, Azerbaycan taraflarında sazi ile gezen Nihani, Afganistan'daki sevgilisi Mihriban'a bir türlü kavuşamadı. 1926 yılında ve 41 yaşında kendi köyünden Perişan adlı kız ile evlendi. Şenkaya nüfus Başmuru Pehlül Can'dan aldığımız nüfus kayıt örneklerine göre :

Büyük oğlu Abdülmecit 1331 de, Mürsel 1333 de, Şerif 1340 da, Zühre 1341 de ve Nazire 1929 da doğdular. Zennüre 1934 de Zeliha

kiplerimiz bir gösteri yaptı. Daha sonra İsviçre, İsveç, Hollanda, İtalya Ekipleri halk danslarını sergilediler. En son olarak yine Ekiplerimiz sahneye davet edildi. İki saati aşkın bir zamanı olan Ekiplerimiz Türk Halk Oyunlarından örnekler sundu.

Festivalin üçüncü günü Mürder kasabası Belediye Başkanı'nın davetlisi olarak, bu şiirin şehride misafir edildik.

Mürder dönüşü Fribourg Spor Salonunda yalnız Türk ekibinin yer aldığı bir gece daha tertiplenmişti. Türk işçileri Büyük Önder Atatürk'ün bir fotoğrafı ile bir Türk Bayrağını bir çelenge yerleştirip, sahneye koymuşlardı. Yine Halk Oyunlarımız, tüm konukları coşturuyordu, ayakta dakikalarca alkışlanıyordu.

Festivalin son günü 30 Ağustos Pazartesi sabahı tüm Fribourg kentinde her ülke kendi halk oyunlarını sergiliyordu. Yine seyircilerin en çok alkışını Türk ekipleri alıyor, büyük takdir topluyordu.

Sonuç olarak, ekiplerimiz Türk Kültürünü, Türk Folklorunu ve Halk Oyunlarımızı en güzel şekilde simgeliyordu.

ARAŞTIRMALARI

7829

ile ikiz doğuyor ve ikisi de 1944 de bir hastalıklan ölüyorlar.

Halkevlerinin 10. yıldönümü için Ankara'ya çağrılan Nihani, gezi hatıralarını uzun bir destanla dile getirmiştir. Hayatı kendi çevresinde çiftçilikle geçen âşığın elimizde 60 a yakın şiiri var. Bunları Sarıkamış'a geldiği 1941 yılı yazında ağzından derlemiştim.

Sümmani'den başka Kağızmanlı Sezaî, Yusufeli'li İznî, Keşfi, oğlu Huzurî, Erzurumlu Erbabî, Şehvarî, İrşadî ve Ağlar Baba ile karşılıklı deyişmeleri vardır. Genceli Gedaf ve Buhranî de muamma dalında imtihan olduğu âşıklardandır.

Mahmud Ağanın kızı Perişan hanımla evleninceye kadar, Emirhan kızı Mihriban'ı dilinden düşürmedi. Ona şiirle mektuplar yazdı, yine şiirle cevaplandırdı ve avundu. Kendisi ehli tarikattendi, Kaadiri veya Nakşibendi olduğunu söylerler. Alevî değildi ama Hz. Aliye, Hasan ve Hüseyine hayran idi. Bir kenarda kalıp unutulmaktan korktuğu şu dizelerinden belliydi :

**Kaydoldu bir yana çok âşıkınlar
NİHAN'ı da bir kenare yazdılar.**

Diyordu. Merhum F. Köprülü «Kaydoldu» sözcüğünü «Kayboldu» diye yazmış Türk Saz Şairleri Antolojisinde, mânâya ters düşüyor; aslının «Kaydoldu» şeklinde olması gerekir.

Nihani'nin şiirlerinde hasretlik, gurbet, muhabbet alev alev yükselir.. Sümmani'nin etkisindedir kaldığı olmuşa da başlı başına bir şahsiyettir.

Yayınlanmamış şiirlerinden birkaç örnek vermek isterim.

**Gözüm görünür cânan illeri
Bu saat, bu dakika orda olaydım.
Bu nasıl hayâldir, bu nasıl rüya?
Konuşurken ben o yanda olaydım.**

**Gece gündüz hasret çektim nârına
Ansızın düşmüşüm aşkın toruna (*)
Bendolduk Bardız'a körü körüne
Her dedikçe ben Efgan'da olaydım.**

**Hayran oldum kavimîne soyuna
Necip selâtime, uzun boyuna
Han kızları gider her gün toyuna
Hazır ben de bir pînhande olaydım**

**NİHANİ'ye kim söz diyer kim haber
Sürür kenar durur rast gelir keder
Her daim yastadır bağılı sim kemer
Bele bağılı o gerdanda olaydım.**

DERDİM VAR

Tükenmez derdimi arz edem size
Âlem bilir benim her ân derdim var.
Açma derünümü düşerim gama
Derdilerden daha yaman derdim var.

**Kara bağrın aşk oduna kül edem
Bir derdim b'n oldu ben nasıl edem
Yolumu yitirdim nereden gidem
Dağların tîpisi, boran derdi var.**

**Aşk ateşi dağlar bütün cihanı
Bizden evvel murad alan kim, hanî?
Otuz bir yıl oldu ağlar NİHANİ
Sorsalar cânına, cânan derdi var.**

OLUR MU DEMİŞ...

**Yeni mektup aldım Mihriban'ımdan
Bu niyyetim kabul olur mu demiş?
Ağlıyarak bezdim şirin canımdan
Arıyan arzını bulur mu demiş.**

**Ahından ah çeker semada melek
Bugün bugün, yarın yarın diyerek
Yâr gelecek amma bırakmaz felek
Alınmaz feleğe kalır mı demiş.**

**Bu nasıl sevdadır, bu nasıl hufûs?
Kalmadı başımda duman ile pus
Yıkıla yıkıla devrile Urus
Acaba bu günler olur mu demiş?**

**Bu mektubu vermiş esen yellere
Espir de getirdi bizi ellere
Kızlar hele çıkın bakın yollara
Sevdiğim NİHANİ gelir mi demiş?**

Yanık ve içli şiirleri yanında semaî ve ilahiler de söylemiştir Nihani. İşte bir örnek :

**Ben bülbülüm dost bağına
Gülüm Allah Allah diyer
Düşmüşem aşk ocağına
Dilim Allah Allah diyer.**

**Dervişim pîr pazarında
Gezerim dost nazarında
Dost Rifai hızarında
Kolum Allah Allah diyer.
İzhar olmadım NİHAN'ım
Rifai'den giribanım
Çesetten çekilse kamm
Kolum Allah Allah diyer.**

Doğu Anadolu'nun bu lirik söyleyişli âşığına Allah rahmet eylesin.

(*) Tor : AĞ, tuzak.

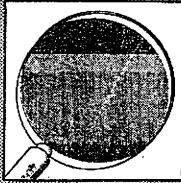

PERMA-SHARP ÇELİK SANAYİ A.Ş. 'nin son aşaması:

ULTİMA 'nın zirvi ve traşınızın konforu

1) Diş etkilere karşı bir traş başının kesici yüzünün elektronik mikroskopta 100 defa büyütülmüş fotoğrafı.

2) Diş etkilere karşı Ultıma'nın kesici yüzünün elektronik mikroskopta 100 defa büyütülmüş fotoğrafı.

Traş bıçaklarının kesici yüzünü sandığından daha hassastır. Küçük bir dokunma, elden ale dolayma, hatta kâğıt ambalajı daha kullanılmadan, önemli ölçüde yıpratır traş bıçağını. Bu nedenle, üstün kaliteli bir traş bıçağı "fabrikadan traş makinanıza" el değmeden girer. Ultıma, gerçek paslanmaz çelikten ürettiği için, korkusuzca "cipçik" olarak girer özel metal koruyucunun içine. (Ya burada kesici yüzüne bir traş sey değmez.) Bir özel koruyucu, ayrıca, vakumlu bir ambalajın içinde serilir. Ultıma, böylece, tüm dış etkilere korunmuştur. Siz, ulaşana kadar, bir traş bile değmez. Ultıma ya. Ve siz, Ultıma'yı, kesici yüzüne el değdirmenizden önce, mutlaka, makinenize, alıştırmalısınız. Bütün bu özellikleriyle bir Ultıma başına kadar tatmadığımız, tadı, yumuşak, konforlu bir traş sağlar size. Nice nice traşlar boyu.

ÖNEMLİ!

Ultıma'yı, tek olarak değil, 5 adetlik özel koruyucusunda isteyiniz. Cipçik bıçak en ufak darbeden zedelenir ve keskinliğinden önemli ölçüde kaybeder.

ULTİMA
"Tekniğin şaheseri"

(Grafika & Maya : 1151 — 113)

LOKMAN MÜSTAHZARI HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE

- Ekza - 9 Ekzema merhemi
- Algo - Tablet Ağrı hapi
- Lokman - Tablet Ağrı hapi
- Algo - Analjezik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletik
- Moruvlt - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz damlası
- Mepro - Tablet Sinir hapi
- Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
- Sel de Gastrin Granüle Mi - de tozu
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tablet
- Metegastrin Mide tozu
- Derivit Yara ve yanık merhemi.
- Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
- Dover Tablet Öksürük ve bronşite
- Metekodin Öksürük hapi
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemi
- Algo - Wax Vazo Grp ve ağrılarda
- Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
- Ma-ka-ta Basur merhemi
- Cuti - Cura Cilt tosyonu
- Padi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç flacı
- Lokman Kaşe ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket) Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. alüm. kutu) Deriseptol Yara ve göbek
- Dr. Krom Diş patı

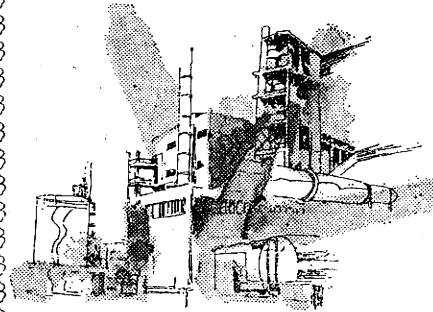
(Folklor : 102)

Son baskı tarihi : 14.11.1976

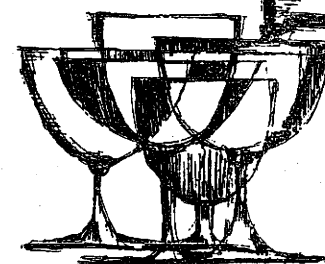
sanayie dönük yatırımların
ve 4000'i aşan ortağıyla
halka açık
gerçek kuruluş

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

(Folklor : 114)

HOS BAG

**SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60013 — 115)

